

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ได้แก่

1. หนังสือที่เกี่ยวข้อง
2. แหล่งข้อมูลจาก Internet
3. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ข้อมูลจากหนังสือการท่องเที่ยว

วิมล จิโรจน์พันธุ์ 2548, การท่องเที่ยว กล่าวว่าการท่องเที่ยว (Tourism) เป็นอุตสาหกรรมที่มีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ เพราะการท่องเที่ยวสามารถนำรายได้เข้าสู่ประเทศปีละหลายแสนล้านบาท อีกทั้งยังมีแนวโน้มจะทวีความสำคัญมากขึ้นในอนาคต ทั้งนี้เพราะการท่องเที่ยวระหว่างประเทศสามารถนำรายได้เป็นเงินตราต่างประเทศเข้ามาช่วยแก้ไขสภาวะการขาดดุลชำระหนี้เงินของประเทศที่สืบเนื่องมาจากการขาดดุลการค้า ส่วนการท่องเที่ยวภายในประเทศก็ช่วยกระตุ้นให้เกิดการลงทุนผลิตสินค้าและบริการต่างๆ อันเป็นการช่วยสร้างงานและการกระจายรายได้ไปสู่ทุกระดับอาชีพ นอกจากนี้คุณค่าทางการศึกษาและสุขภาพจิตที่นักท่องเที่ยวจะได้รับจากการท่องเที่ยวยังเป็นประโยชน์อย่างมหาศาลต่อการเพิ่มคุณภาพชีวิตที่ยากจะหาได้จากกิจกรรมอื่น จึงต้องให้ความสนใจพัฒนาและส่งเสริมให้การท่องเที่ยวกลายเป็นอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวที่สามารถตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวได้อย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เข้ามาท่องเที่ยวในประเทศของเรามากที่สุด และนำรายได้จากการท่องเที่ยวให้เข้ามาท่องเที่ยวในประเทศของเรามากที่สุด และนำรายได้จากการท่องเที่ยวไปพัฒนาประเทศให้เจริญก้าวหน้ายิ่งขึ้นไป

ในการจัดเก็บสถิติการท่องเที่ยวของประเทศมีประโยชน์พอสรุปได้ 9 ประการดังนี้คือ

- 1) ช่วยให้ทราบถึงสภาพการท่องเที่ยวของประเทศในปัจจุบันเพื่อนำไปพยากรณ์สภาพการท่องเที่ยวในอนาคต
- 2) ช่วยให้ทราบลักษณะของนักท่องเที่ยว เช่น เพศ อายุ ถิ่นที่อยู่ ลักษณะการเดินทาง วัตถุประสงค์ ของการมาเยือน เป็นต้น เพื่อเป็นแนวทางในการวางแผนชักจูงให้นักท่องเที่ยวต่างชาติเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในประเทศมากขึ้น อันเป็นการขยายตลาดท่องเที่ยวในอนาคต
- 3) ช่วยให้ทราบถึงสถานภาพเกี่ยวกับวันพักของนักท่องเที่ยวในการประมาณรายได้จากการท่องเที่ยวของประเทศให้อยู่ในประเทศนานยิ่งขึ้น อันเป็นการเพิ่มรายได้จากการท่องเที่ยวให้แก่ประเทศ
- 4) ช่วยให้ทราบถึงลักษณะการใช้จ่ายของนักท่องเที่ยวตามสัญชาติ ซึ่งจำแนกเป็นค่าใช้จ่ายประเภทต่าง ๆ เช่น ค่าใช้จ่ายด้านที่พัก ค่าใช้จ่ายด้านอาหาร ค่าใช้จ่ายด้านซื้อของ ค่าใช้จ่ายด้านนันทนาการในเมือง เป็นต้น เพื่อวางแผนพัฒนาอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวให้เพียงพอและเหมาะสมกับความต้องการของนักท่องเที่ยว
- 5) ช่วยให้ทราบถึงทัศนคติของนักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้ามาท่องเที่ยวต่ออุตสาหกรรมการท่องเที่ยวของประเทศว่ามีความประทับใจหรือไม่อย่างไร เช่น แหล่งท่องเที่ยว สิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยว การขนส่ง เป็นต้น ซึ่งจะเป็แนวทางในการปรับปรุงพัฒนาและส่งเสริมอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว เพื่อให้ นักท่องเที่ยวเกิดความประทับใจมากที่สุด

6) ช่วยให้การเข้าถึงบุคลากรท่องเที่ยว ระหว่างนักท่องเที่ยวต่างชาติที่เข้ามาภายในประเทศ และนักท่องเที่ยวของเราที่เดินทางไปท่องเที่ยวยังต่างประเทศทั้งด้านจำนวนและค่าใช้จ่าย

7) ช่วยในการวางแผนชักจูงให้นักท่องเที่ยวของเราที่นิยมเดินทางไปท่องเที่ยวยังต่างประเทศให้หันมาท่องเที่ยวภายในประเทศแทนเพื่อช่วยดุลการชำระเงินของประเทศ และยังส่งเสริมให้คนภายในประเทศได้รับความรู้ความเข้าใจในการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวด้วย

8) ช่วยให้เป็นแนวทางการศึกษาแก่ผู้สนใจด้านการท่องเที่ยวในแต่ละท้องถิ่น เช่น นักลงทุนด้านอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว นักศึกษาที่สนใจด้านการท่องเที่ยว เป็นต้น

9) ช่วยให้ผู้สามารถวิเคราะห์และเปรียบเทียบกับสถิติของประเทศต่างๆ เกี่ยวกับความเจริญเติบโตและการขยายตลาดทางการท่องเที่ยว เพื่อหาแนวโน้มในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวของประเทศให้เจริญทัดเทียมกับประเทศอื่นๆ

ความเจริญเติบโตของการท่องเที่ยวเป็นไปอย่างรวดเร็วในช่วงเวลา 3 ทศวรรษที่ผ่านมา และยังคงเจริญเติบโตต่อไปอย่างไม่หยุดยั้งจนกลายเป็นอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวที่ทำรายได้อย่างมหาศาลถึงแม้ว่าจะมีบางสถานการณ์ที่การท่องเที่ยวชะลอตัวลงบ้าง แต่แนวโน้มของการท่องเที่ยวก็ยังคงเจริญเติบโตไปเรื่อยๆ ซึ่งที่ประชุม Global Assessment of Tourism Policy และ Economist Intelligence Unit พยากรณ์ไว้ว่าจำนวนนักท่องเที่ยวจะเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วและการท่องเที่ยวได้ขยายจากกิจกรรมของผู้มีรายได้สูงไปเป็นกิจกรรมของมวลชนทุกชั้นทุกเพศ ทุกวัย และทุกระดับเศรษฐกิจ อันเป็นการสร้างรายได้ให้กับอุตสาหกรรมท่องเที่ยวของประเทศต่างๆ อย่างมากมายมหาศาลมาสู่ประเทศสามารถนำไปใช้พัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองของประเทศให้เจริญก้าวหน้า

เมื่อประเทศใดหรือพื้นที่ใดมีนักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวก็จะเกิดกิจกรรมท่องเที่ยวต่างๆ มากมาย เพื่อตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว กิจกรรมกลุ่มนี้ถือว่าเป็นอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวซึ่งหมายถึงการประกอบกิจกรรมด้วยการนำปัจจัยการผลิตต่างๆ มารวมกัน เพื่อก่อให้เกิดเป็นสินค้าและการบริการทางการท่องเที่ยวขึ้น และนำไปจำหน่ายแก่นักท่องเที่ยวให้เกิดความสะดวกสบายหรือความพึงพอใจ ดังนั้นอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวจะประกอบด้วยองค์การหรือหน่วยงานทั้งภาครัฐและภาคเอกชนที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนา การผลิตการตลาดทางการท่องเที่ยวที่รองรับความต้องการของนักท่องเที่ยวโดยตรง เช่น ธุรกิจแหล่งท่องเที่ยว ที่พักแรม การขนส่ง ภัตตาคาร การนำเที่ยวร้านค้าของที่ระลึก เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีกิจกรรมที่ให้บริการสนับสนุนอุตสาหกรรมท่องเที่ยวทางอ้อม เช่น ธุรกิจบริการซักรีด บริการทำความสะอาด การจัดพิมพ์สิ่งตีพิมพ์ทางการท่องเที่ยว บริษัทเงินทุนและธนาคาร บริการไปรษณีย์โทรเลข เป็นต้น จะเห็นได้ว่าธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับอุตสาหกรรมท่องเที่ยวนี้มีขอบข่ายกว้างขวางมาก ดังนั้นจำเป็นต้องมีการส่งเสริมและพัฒนาให้การท่องเที่ยวเจริญเติบโตอย่างรวดเร็วจนกลายเป็นอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว เพื่อก่อประโยชน์ด้านเศรษฐกิจและสังคมให้กับประเทศอย่างต่อเนื่อง

ทรัพยากรท่องเที่ยวเป็นทรัพยากรที่มีคุณค่าสำคัญยิ่งที่จะดึงดูดหรือจูงให้นักท่องเที่ยวให้เข้ามาเยือน จึงต้องร่วมมือกันทั้งภาครัฐบาลและเอกชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวที่มีอยู่ให้คงไว้ และสร้างสรรค์ทรัพยากรท่องเที่ยวใหม่ๆ ให้เกิดขึ้นด้วย สำหรับประเทศไทยนั้นการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) ได้ร่วมมือกับจังหวัดต่างๆ จัดงานแสดงศิลปวัฒนธรรม ประเพณีและเทศกาลต่างๆ เป็นประจำ เช่น งานลอยกระทง งานบุญบั้งไฟ งานแห่เทียนพรรษา เป็นต้น โดยมีธุรกิจท่องเที่ยวภาคเอกชนให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี ด้วยการจัดรายการนำเที่ยวนานศิลปวัฒนธรรม ประเพณี และเทศกาลต่างๆ ขึ้นสนับสนุน อันเป็นการประสานประโยชน์ระหว่างภาครัฐบาลและภาคเอกชน

โบราณสถานและโบราณวัตถุ เป็นทรัพยากรท่องเที่ยวที่มนุษย์สร้างขึ้นตามประโยชน์ของมนุษย์เองทั้งที่เป็นมรดกในอดีต และได้สร้างเสริมขึ้นในสมัยปัจจุบันซึ่งมีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ โบราณคดี และศาสนา เป็นสิ่งดีแสดงถึงอารยธรรมและความเจริญก้าวหน้าของท้องถิ่นนั้นว่าในสมัยโบราณมีความเจริญด้านใดบ้าง และเหลือเป็นมรดกตกทอดมาอย่างชนรุ่นหลังอย่างไรบ้าง จึงมีผลดึงดูดให้นักท่องเที่ยวไปเยือนพื้นที่นั้น สามารถแบ่งทรัพยากรท่องเที่ยวประเภทประวัติศาสตร์ โบราณสถานและโบราณวัตถุออกเป็น 2 ประเภทย่อยที่สำคัญได้ดังต่อไปนี้

1. ประเภทโบราณสถาน เป็นสถานที่ที่มีอายุนับร้อยปีหรือโดยลักษณะแห่งการก่อสร้างหรือโดยหลักฐานเกี่ยวกับประวัติของสถานที่นั้นเป็นประโยชน์ในทางประวัติศาสตร์หรือโบราณคดี เช่น ศาสนสถาน อุทยานประวัติศาสตร์ กำแพงเมือง คูเมือง พระราชวัง พระตำหนัก บ้านโบราณ เมืองโบราณ อนุสาวรีย์ อนุสรณ์สถาน ชุมชนโบราณ เป็นต้น สำหรับโบราณสถานของไทยนั้น กรมศิลปากรได้แบ่งประเภทโบราณสถานไว้เป็น 7 ประเภทคือ

1.1) โบราณสถานสัญลักษณ์แห่งชาติ หมายถึงโบราณสถานที่มีความสำคัญสูงสุด หากชาติขาดซึ่งโบราณสถานนั้นไป จะเป็นการสูญเสียอย่างใหญ่หลวง เช่น พระบรมมหาราชวัง พระธาตุคุดยสุเทพ พระธาตุพนม เป็นต้น

1.2) อนุสาวรีย์แห่งชาติ หมายถึง อนุสรณ์สถานที่ได้สร้างเพื่อบุคคลหรือเรื่องราวที่สำคัญยิ่งในประวัติศาสตร์ หรือเป็นที่เคารพอย่างสูงในชาติ ซึ่งประชาชนจะต้องร่วมรำลึกถึงด้วยกัน เช่น ศาลหลักเมือง เจดีย์ยุทธหัตถี พระบรมรูปทรงม้า เป็นต้น

1.3) อาคารสถาปัตยกรรมแห่งชาติ หมายถึง อาคารสิ่งก่อสร้างทางสถาปัตยกรรมและวิศวกรรมอันทรงไว้ซึ่งคุณค่าอย่างสูงทางศิลปะ อันแสดงถึงการประดิษฐ์คิดค้นใหม่ๆ ในยุคอดีตที่มีผลต่อการดำเนินชีวิตในปัจจุบัน หรือเกี่ยวพันกับบุคคลสำคัญ หรือเหตุการณ์สำคัญของชาติ เช่น พระที่นั่งอนันตสมาคม สะพานพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกนามหลวง เป็นต้น

1.4) ย่านประวัติศาสตร์ หมายถึง พื้นที่ที่มีความหนาแน่นทางสถาปัตยกรรม เรื่องราวทางประวัติศาสตร์ การวางผังเมือง และสภาพแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น โดยมีอาคารสิ่งก่อสร้าง ถนนหนทางและองค์ประกอบอื่นๆ ในพื้นที่รวมอยู่ด้วย ทำให้พื้นที่นั้นจัดอยู่ได้ในหนึ่งลักษณะต่อไปนี้ คือ ย่านประวัติศาสตร์อุตสาหกรรม ย่านประวัติศาสตร์ท้องถิ่นและย่านโบราณคดี เช่น ย่านประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรมเกาะรัตนโกสินทร์ ย่านประวัติศาสตร์การพาณิชย์ภูเก็ต ย่านโบราณคดีแห่งภาพเขียนสีที่อ่าวพังงา เป็นต้น

1.5) อุทยานประวัติศาสตร์แห่งชาติ หมายถึง พื้นที่ที่มีเนื้อหาทางประวัติศาสตร์ องค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมและวิศวกรรมรวมกับสภาพแวดล้อมทั้งที่เกิดตามธรรมชาติ และที่มนุษย์สร้างขึ้นอันทำให้สาระทางประวัติศาสตร์ยังคงดำรงไว้ได้ เช่น อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย อุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร เป็นต้น

1.6) นครประวัติศาสตร์แห่งชาติ หมายถึง เมืองหรือนครที่มีแบบอย่างทางวัฒนธรรม การวางผังเมือง สาระสำคัญทางประวัติศาสตร์และองค์ประกอบของเมืองสถาปัตยกรรม วิศวกรรม และ/หรือชีวิตความเป็นอยู่ เช่น เมืองสุโขทัย เมืองอยุธยา เมืองเชียงใหม่ เมืองเชียงแสน เป็นต้น

1.7) ชากโบราณสถานและแหล่งโบราณคดีประวัติศาสตร์แห่งชาติ หมายถึง แหล่งโบราณคดีประวัติศาสตร์และชากโบราณสถาน ซึ่งเป็นหลักฐานแสดงถึงประวัติศาสตร์อันสำคัญยิ่งของชาติในอดีต เช่น ชากโบราณสถานเวียงกุมกาม เป็นต้น

2. ประเภทโบราณวัตถุ เป็นวัตถุโบราณไม่ว่าจะเป็นสิ่งประดิษฐ์หรือสิ่งที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ หรือที่เป็นส่วนหนึ่งส่วนใดของโบราณสถานซึ่งโดยอายุหรือโดยลักษณะแห่งการประดิษฐ์หรือโดยหลักฐานเกี่ยวกับ ประวัติของวัตถุนั้นเป็นประโยชน์ในทางประวัติศาสตร์หรือโบราณคดีในแต่ละจังหวัดหรือแต่ละประเทศอาจเก็บสะสมไว้ในพิพิธภัณฑ์หรือสถานที่เก็บแบบอื่นๆ เพื่อให้ประชาชนเข้าชม อันเป็นเครื่องชี้ให้เห็นถึงประวัติศาสตร์อันยาวนานของประเทศ และเป็นความภาคภูมิใจของประชาชนในท้องถิ่นที่ได้พบโบราณวัตถุล้ำค่าเหล่านั้น เช่น ภาพเขียนโบราณ วัตถุโบราณ สมบัติโบราณ พระพุทธรูปโบราณ รูปปั้นโบราณ เป็นต้น

ทรัพยากรท่องเที่ยวที่มนุษย์สร้างขึ้นในรูปแบบของการดำเนินชีวิตของผู้คนในสังคมแต่ละกลุ่มชนที่มีความแตกต่างกันไปตามสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ โดยยึดถือปฏิบัติสืบทอดต่อกันมาตลอดจนกิจกรรมต่างๆ ของสังคมที่มีผลต่อการดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเดินทางไปเยือน อาจแยกออกเป็นประเภทย่อยที่สำคัญได้ 3 ประเภทดังต่อไปนี้

1. ประเภทศิลปวัฒนธรรม ได้แก่ ชุมชน หมู่บ้าน เรือนแพ ตลาด ตลาดน้ำ ศูนย์วัฒนธรรม การละเล่นพื้นบ้าน ดนตรีพื้นเมือง สินค้าพื้นเมือง ไร่สวน เหมือง วิถีชีวิต อ้ายาศัยไมตรีของประชาชน เป็นต้น

2. ประเภทประเพณี ได้แก่ ประเพณีสงกรานต์ ประเพณีแห่เทียนพรรษา เทศกาลกินเจ ประเพณีลอยกระทง งานบุญบั้งไฟ เป็นต้น

3. ประเภทกิจกรรม ได้แก่ กิจกรรมแข่งขันกีฬา กิจกรรมบันเทิง สวนสนุก สวนสาธารณะเฉพาะทาง สนามกอล์ฟ สนามแข่งรถ เชื้อเพลิงไฟฟ้า เป็นต้น สำหรับกิจกรรมการท่องเที่ยว ควรเป็นกิจกรรมที่เน้นการศึกษาหาความรู้ในแหล่งธรรมชาติและวัฒนธรรมท้องถิ่นควบคู่ไปกับการได้รับความเพลิดเพลิน ซึ่งมีกิจกรรมการท่องเที่ยวอยู่หลายกิจกรรม เช่น การเดินป่า การศึกษาธรรมชาติ การเลี้ยงสัตว์ การดูนก การพายเรือ การดำน้ำ การตั้งแคมป์ การล่องแพ การขี่ช้าง การถ่ายรูป การขี่จักรยาน การไต่เขา การตกปลา การแสวงบุญ การนมัสการสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เป็นต้น

บุญเลิศ 2548 กล่าวว่า อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว เป็นอุตสาหกรรมที่นำรายได้มาสู่ประเทศและช่วยพัฒนาประเทศอย่างกว้างขวาง เป็นรายได้มาโดยที่ไม่ต้องเสียทรัพยากรธรรมชาติแต่อย่างใดเลย สิ่งที่ทำให้แก่นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ก็เป็นเพียงการบริการเท่านั้น ดังนั้นอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวจะประสบความสำเร็จได้จำเป็น ต้องมีปัจจัยสำคัญๆ หลายอย่างประกอบกันคือ สายการบิน เรือ ถนนการโฆษณา เผยแพร่ ความปลอดภัย และสถานการณ์ทั่วไป การอำนวยความสะดวกของรัฐบาล โรงแรม การพัฒนาสถานที่น่าเที่ยว บริษัทนำเที่ยวและมัคคุเทศก์ สินค้าพื้นเมืองและของที่ระลึก การคมนาคมและการขนส่งภายในประเทศ และการท่องเที่ยวภายในประเทศของคนไทย

นับตั้งแต่มีการจัดตั้งองค์การส่งเสริมการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (อศท.) อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวมีความสำคัญ มีบทบาทต่อคนไทย ทางด้านเศรษฐกิจ และสังคมเป็นอย่างมาก ทำให้เกิดการสร้างงาน สร้างอาชีพ เกิดธุรกิจการท่องเที่ยวประเภทต่างๆ มารองรับเป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะบริษัทนำเที่ยว ซึ่งมีความสำคัญในการจัดการท่องเที่ยวเพื่อบริการแก่ผู้ที่ประสงค์จะเดินทางท่องเที่ยวทั้งในประเทศและต่างประเทศ

ข้อมูลจากอินเทอร์เน็ต

ความหมายของศิลปะ หลายต่อหลายคนมักพูดถึงคำว่า “ศิลปะ” กันหลายแบบ บ้างก็ว่า “เรามีพรสวรรค์ทางศิลปะ” หรือ “เรามันไม่มีหัวทางด้านศิลปะ” และอีกหลายต่อหลายคน ก็ได้พูดถึงศิลปะโดยที่ไม่รู้ตัว

ว่าศิลปะนั้น ได้อยู่ในชีวิตประจำวันของเรามาตั้งแต่เล็กจนโต ตั้งแต่เข้าโรงเรียน เมื่อเป็นเช่นนี้ พวกเรารู้จักคำว่า ศิลปะก่อนละกัน

ความหมายของศิลปะ ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2530 หมายถึง ผลแห่งความคิดสร้างสรรค์ ของมนุษย์ที่แสดงออกมาในรูปลักษณะต่าง ๆ ให้ปรากฏ ซึ่งสุนทรีย์ภาพ ความประทับใจ หรือความสะเทือนอารมณ์ ความอัจฉริยภาพ พุทธิปัญญา ประสบการณ์ รสนิยม และทักษะของแต่ละคน เพื่อความพอใจ ความรื่นรมย์ ขนบธรรมเนียม จารีตประเพณีหรือ ความเชื่อทางศาสนา

นอกจากนี้นักปรัชญาได้นิยามความหมายของศิลปะไว้ มากมาย ดังเช่น ศิลปะ คือการถ่ายทอดความรู้สึก ศิลปะเป็นวิธีสื่อสารความรู้สึกระหว่างมนุษย์ด้วยกัน (เรโอ ตอลสตอย : Leo Tolstoi)

ศิลปะ เกิดจากความเมาหรือความเพลิน ช่วยให้เราได้รับความเพลิดเพลินในชีวิต ด้วยเหตุนี้ โลกที่น่าเกลียดจึงเปลี่ยนแปลงไปเป็นโลกที่น่ารักเพราะศิลปะ (ไดโอนิซุส : Dionisus)

ศิลปะ ได้แก่งานที่มนุษย์สร้างขึ้น ในเมื่อธรรมชาติไม่สามารถอำนวยความสะดวก (หลวงวิจิตรวาทการ)

ศิลปะ หมายถึงงานอันเป็นความพากเพียรของมนุษย์ ซึ่งต้องใช้ความพยายามด้วยมือและด้วยความคิด (ศาสตราจารย์ศิลป พีระศรี)

ศิลปะ คือการเลียนแบบธรรมชาติ

ศิลปะ คือการแสดงออกทางความงาม

ศิลปะ คือภาษาชนิดหนึ่ง

ศิลปะ คือการรับรู้ทางการเห็น

ศิลปะ คือการกระทำทุกอย่างที่มนุษย์ต้องการสร้างขึ้น เพื่อให้มีความงาม ความแปลก และมีประโยชน์เท่าที่ความสามารถและแรงดลใจของมนุษย์จะแสดงให้ปรากฏได้จากการนิยามความหมายดังกล่าว พอสรุปได้ว่า ศิลปะ คือสิ่งที่มนุษย์สร้างสรรค์ขึ้นเพื่อความงามและความพึงพอใจ

ศิลปะ หมายถึง ผลแห่งความคิดสร้างสรรค์ของมนุษย์ที่แสดงออกมาในรูปลักษณะต่าง ๆ ให้ปรากฏ ซึ่ง สุนทรีย์ภาพ ความประทับใจ หรือความสะเทือนอารมณ์ ความอัจฉริยภาพ พุทธิปัญญา ประสบการณ์ รสนิยมและทักษะของแต่ละคน เพื่อความพอใจ ความรื่นรมย์ ขนบธรรมเนียม จารีตประเพณี หรือ ความเชื่อทางศาสนา (พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน, 2530) ศิลปะ คือ ผลงานการสร้างสรรค์รูปลักษณะแห่งความพึงพอใจขึ้นมา และรูปลักษณะก่อให้เกิดอารมณ์ รู้สึกลงใน ความงาม อารมณ์ รู้สึกในความงามนั้นจะเป็นที่พึงพอใจได้ก็ต่อเมื่อประ สาทสัมผัสของเราชื่นชม ในเอกภาพหรือความประสมกลมกลืนกัน ในความสัมพันธ์อันมีระเบียบแบบแผน(Herbert Read, 1959) ศิลปะคือสิ่งที่มนุษย์สร้างสรรค์ขึ้น เพื่อแสดงออกซึ่งอารมณ์ ความรู้สึก สติ ปัญญา ความคิด และ/หรือความงาม (ชลูด นิ่มเสมอ, 2534)ศิลปะเป็นผลงานที่เกิดจากการแสดงออกของอารมณ์ ปัญญา และทัศนคติ รวมทั้งทักษะความชำนาญ ชำนาญของมนุษย์การสร้างสรรคงานศิลปะในปัจจุบันมีแนวโน้มไปในทางการสร้างสรรค์และการแสดงออกของอารมณ์และความคิด ดังนั้นงานศิลปะนี้น้อยที่สุดควรก่อให้เกิดอารมณ์และความคิดสร้างสรรค์ กล่าวคือ เป็นงานที่สื่อให้ผู้ชมเกิดจินตนาการ นอกจากนั้น งานศิลปะที่ดีควรจะมีคุณค่าทางความงามซึ่งเกิดจากการใช้องค์ประกอบของสุนทรีย์ภาพ(วิรัตน์ พิชญ์ไพฑูรย์, 2524)

คำว่า “ศิลปะ” เป็นคำที่มีความหมายกว้างขวางมาก เป็นศาสตร์ที่รวมผลงานที่มีคุณค่าอย่างมหาศาลของมนุษย์ไม่ว่าจะเป็นทัศนศิลป์ที่ประกอบไปด้วย จิตรกรรม ประติมากรรม สถาปัตยกรรม นาฏศิลป์ และศิลปะการแสดง ดนตรี วรรณศิลป์หรือกระทั่ง ประยุกต์ศิลป์ซึ่งเป็นผลงานที่มนุษย์พบเห็นในชีวิตประจำวันล้วนให้คุณค่าให้ประโยชน์แก่มวลมนุษย์ งานศิลปะแม้จะไม่ก่อให้เกิดประโยชน์ในทางผลผลิตเพื่ออาหารทางกายแต่คุณสมบัติที่สำคัญยิ่งคือความงามที่ทำให้เกิดความรู้สึก ชาบซึ่งในคุณค่าของความงาม

หรือความพึงในที่เรียกว่าคุณค่าทางสุนทรีย์ ซึ่งคุณค่าทางสุนทรีย์นี้เองเป็นปัจจัยที่ทำให้มนุษย์เลือกบริโภคผลงานศิลปะที่มีคุณค่า และนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ในการดำรงชีวิตประจำวันได้

ความหมายของศิลปะ ศิลปะตรงกับภาษาอังกฤษว่า “ART” การทำความเข้าใจในความหมายของคำว่าศิลปะเป็นเรื่องที่ยากเพราะศิลปะเป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องกับการสร้างและการแสดงอารมณ์ความรู้สึกภายในของมนุษย์ที่เกี่ยวข้องกับความงามความพอใจของแต่ละคน บางคนอาจมีความชื่นชมในความงามแตกต่างกัน และยังคงเป็นเรื่องที่เข้าใจยากสำหรับผู้ที่ไม่ได้ศึกษาศิลปะ

ประเภทงานศิลปะ

เราอาจแบ่งประเภทของงานศิลปะตามหลักการทางสุนทรียศาสตร์ได้เป็น 2 ประเภท คือ วิจิตรศิลป์ และประยุกต์ศิลป์

1. วิจิตรศิลป์ (Fine Arts) คือ ศิลปะที่งดงาม หรือสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นโดยตอบสนองความต้องการทางด้านจิตใจและอารมณ์ที่สำคัญ ประกอบด้วย 6 สาขา คือ จิตรกรรม ประติมากรรม สถาปัตยกรรม วรรณกรรม ดุริยางค์ศิลป์หรือดนตรี นาฏศิลป์ การละคร การเต้นรำ ภาพยนตร์

2. ประยุกต์ศิลป์ (Applied Arts) คือ ศิลปะที่สร้างขึ้นโดยมีจุดมุ่งหมายแสดงความงามร่วมกับประโยชน์ทางการใช้สอย เช่น ออกแบบนิเทศศิลป์ อุตสาหกรรมศิลป์ มัณฑนศิลป์ ออกแบบบรรจุภัณฑ์ ออกแบบเครื่องประดับ เป็นต้น

วัฒนธรรม หมายถึง ความดีอันจะก่อให้เกิดความงอกงามที่เป็นระเบียบเรียบร้อย วัฒนธรรมสามารถแสดงออกมาได้ผ่าน ดนตรี วรรณกรรม จิตรกรรม ประติมากรรม การละครและภาพยนตร์ แม้บางครั้งอาจมีผู้กล่าวว่า วัฒนธรรม คือ เรื่องที่วาดด้วยการบริโภคและสินค้าบริโภค เช่น วัฒนธรรมระดับสูง วัฒนธรรมระดับต่ำ วัฒนธรรมพื้นบ้าน หรือวัฒนธรรมนิยม เป็นต้น แต่นักมานุษยวิทยาโดยทั่วไปกล่าวถึงวัฒนธรรมว่า มิได้เป็นเพียงสินค้าบริโภค แต่หมายรวมถึง กระบวนการในการผลิตสินค้าและการให้ความหมายแก่สินค้านั้นๆ ด้วย ทั้งยังรวมไปถึงความสัมพันธ์ทางสังคมและแนวการปฏิบัติที่ทำให้วัตถุ และกระบวนการผลิตหลอมรวมอยู่ด้วยกัน ในสายตาของนักมานุษยวิทยาจึงรวมไปถึงเทคโนโลยี ศิลปะ วิทยาศาสตร์รวมทั้งระบบศีลธรรม

วัฒนธรรมสามารถแสดงออกมาได้ผ่าน ดนตรี วรรณกรรม จิตรกรรม ประติมากรรม การละคร และภาพยนตร์ แม้บางครั้งอาจมีผู้กล่าวว่า วัฒนธรรม คือ เรื่องที่วาดด้วยการบริโภคและสินค้าบริโภค เช่น วัฒนธรรมระดับสูง วัฒนธรรมระดับต่ำ วัฒนธรรมพื้นบ้าน หรือวัฒนธรรมนิยม เป็นต้น แต่นักมานุษยวิทยาโดยทั่วไปกล่าวถึงวัฒนธรรมว่า มิได้เป็นเพียงสินค้าบริโภค แต่หมายรวมถึง กระบวนการในการผลิตสินค้าและการให้ความหมายแก่สินค้านั้นๆ ด้วย ทั้งยังรวมไปถึงความสัมพันธ์ทางสังคมและแนวการปฏิบัติที่ทำให้วัตถุ และกระบวนการผลิตหลอมรวมอยู่ด้วยกัน ในสายตาของนักมานุษยวิทยาจึงรวมไปถึงเทคโนโลยี ศิลปะ วิทยาศาสตร์รวมทั้งระบบศีลธรรม ที่มา:<http://th.wikipedia.org/wiki/วัฒนธรรม>

วัฒนธรรมเกิดขึ้นจากการประพฤติปฏิบัติร่วมกัน เป็นแนวเดียวกันอย่างต่อเนื่องของสมาชิกในสังคม มีการสืบทอดเป็นมรดกทางสังคมต่อกันมาจากอดีตหรืออาจเป็นสิ่งประดิษฐ์ คิดค้นสร้างสรรค์ขึ้นใหม่ หรือ อาจรับเอาสิ่งที่เผยแพร่มาจากสังคมอื่น ทั้งหมดนี้หากสมาชิกยอมรับ และยึดถือเป็นแบบแผนประพฤติปฏิบัติร่วมกันก็ย่อมถือว่าเป็นวัฒนธรรมของสังคมนั้น วัฒนธรรมย่อมเปลี่ยนแปลงไปตามเงื่อนไขและกาลเวลา เมื่อมีการประดิษฐ์หรือค้นพบสิ่งใหม่ วิธีใหม่ ที่ใช้แก้ปัญหาและตอบสนองความต้องการของสังคมได้ดีกว่า ย่อมทำให้สมาชิกของสังคมเกิดความนิยม และในที่สุดอาจเลิกใช้วัฒนธรรมเดิม การจะรักษาวัฒนธรรมเดิมไว้จึงต้องปรับปรุงเปลี่ยนแปลง หรือ พัฒนาวัฒนธรรมนั้นให้เหมาะสมมีประสิทธิภาพตามยุคสมัย

วัฒนธรรม หมายถึง พฤติกรรมทั้งมวลของมนุษย์อันเกิดจากการเรียนรู้ และพฤติกรรมนั้นถูกกำหนด จากประเพณี (Herkovits, 1952)

วัฒนธรรม หมายถึง รูปแบบของพฤติกรรมอันเกิดจากการเรียนรู้ (Linton, 1945)

วัฒนธรรม หมายถึง วิถีชีวิตของบุคคลกลุ่มหนึ่งเป็นลักษณะรวมของพฤติกรรม พฤติกรรมเหล่านั้นเกิดจาก การเรียนรู้ และมีการถ่ายทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปยังอีกรุ่นหนึ่ง (Barnouw, 1964)

วัฒนธรรม หมายถึง วิถีชีวิตที่คนในสังคมดำเนินตาม (Valentine, 1968)

วัฒนธรรม หมายถึง วิถีชีวิตการปฏิบัติและสิ่งของที่เป็นผลมาจากการสะสมถ่ายทอดจากกลุ่มบุคคลกลุ่มหนึ่งไปสู่รุ่นถัด ๆ ไป เพื่อแสดงความเป็นเอกลักษณ์ หรือเครื่องบ่งชี้ความเป็นกลุ่มชนของกลุ่มบุคคลนั้น ๆ (โกวิท ประวาลพุกษ์, ม.ป.ป.)

วัฒนธรรม หมายถึง การรวมของพฤติกรรมแห่งวิถีชีวิตของกลุ่มมนุษย์ ซึ่งเกิดจากการเรียนรู้และได้ถ่ายทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปยังคนรุ่นหลังต่อ ๆ ไป ทั้งนี้โดยอาศัยสัญลักษณ์และการเรียนเป็นสื่อ (ระดม เศรษฐีธรร, ม.ป.ป.)

วัฒนธรรม หมายความว่า ลักษณะที่แสดงถึง ความเจริญงอกงาม ความเป็นระเบียบเรียบร้อย ความกลมเกลียวก้าวหน้าของชาติและศีลธรรมอันดีงามของประเทศ (พระราชบัญญัติวัฒนธรรมแห่งชาติ พุทธศักราช 2485)

วัฒนธรรม หมายถึง วิธีการดำเนินชีวิต (Way of life) หรือรูปแบบแห่งพฤติกรรม (Behavior patterns) และบรรยายผลงานทั้งมวลที่มนุษย์ได้สร้างสรรค์ขึ้น ได้แก่ ศาสนา ปรัชญา ภาษา กฎหมาย การปกครอง ศิลปวิทยาการ เครื่องใช้ต่างๆ ฯลฯ ซึ่งมีการส่งต่อและสืบทอดติดต่อกันมา (เสาวณีย์ จิตต์หมวด, ม.ป.ป.)

วัฒนธรรม เป็นคำที่มาจากภาษาสันสกฤต แปลว่า ธรรมเป็นเหตุให้เจริญหรือธรรมคือความเจริญ (พระราชบัญญัติวัฒนธรรมแห่งชาติ พุทธศักราช 2485)

วัฒนธรรม คือวิถีชีวิตซึ่งมนุษย์ทำให้เจริญขึ้น เพื่อสนองความต้องการอันเป็นมูลฐานที่มีต่อ ความดำรงอยู่รอด ความถาวรแห่งเชื้อสายและการจัดระเบียบแห่งประสบการณ์

ภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง หมายถึงความรู้ ความคิด ความเชื่อที่ท้องถิ่นได้สั่งสมและสืบทอดต่อกันมา ซึ่งเรียนรู้มาจากปู่ ย่า ตา ยาย ญาติพี่น้องและความเฉลียวฉลาดของแต่ละคน หรือผู้มีความรู้ในหมู่บ้านในท้องถิ่นต่าง ๆ อันเป็นศักยภาพหรือความสามารถ วิธีการ เครื่องมือเพื่อใช้ในการป้องกันและแก้ปัญหาของการดำรงชีวิตให้มีความสงบสุขของบุคคลในท้องถิ่นให้อยู่รอด

แม้วิถีชีวิตของชาวบ้านเมื่อก่อนจะดูเรียบง่ายกว่าทุกวันนี้ และยังมีอาศัยธรรมชาติและแรงงานเป็นหลักในการทำมาหากิน แต่พวกเขาก็ต้องใช้สติปัญญาที่บรรพบุรุษถ่ายทอดมาให้เพื่อจะได้อยู่รอด ทั้งนี้เพราะปัญหาต่างๆ ในอดีตก็ยังมีไม่น้อย โดยเฉพาะเมื่อครอบครัวมีสมาชิกมากขึ้น จำเป็นต้องขยายที่ทำกิน ต้องหักร้างถางพง บุกเบิก พื้นที่ทำกินใหม่ การปรับพื้นที่ป็นคันนาเพื่อทำนาซึ่งเป็นงานที่หนัก การทำไร่ทำนา ปลุกพืชเลี้ยงสัตว์และดูแลรักษาให้เติบโตและได้ผล เป็นงานที่ต้องอาศัยความรู้ความสามารถ การจับปลาสัตว์ก็มีวิธีการ บางคนมีความ สามารถมาก รู้ว่าเวลาไหนที่ใดและวิธีใดจะจับปลาได้ดีที่สุดคนที่ไม่เก่งก็ต้องใช้เวลาและได้ปลาน้อย การล่าสัตว์ก็เช่นเดียวกัน

การจัดการแหล่งน้ำเพื่อการเกษตร ก็เป็นความรู้ความสามารถที่มีมาแต่โบราณ คนทางภาคเหนือรู้จักบริหารน้ำเพื่อการเกษตรและเพื่อการบริโภคต่างๆ โดยการจัดระบบเหมืองฝาย มีการจัดแบ่งปันน้ำกัน

ตามระบบประเพณีที่ สืบทอดกันมา มีหัวหน้าที่ทุกคนยอมรับ มีคณะกรรมการจัดสรรน้ำตามสัดส่วนและตามพื้นที่ทำกิน นับเป็นความรู้ที่ทำให้ชุมชนต่างๆ ที่อาศัยอยู่ใกล้ลำน้ำ ไม่ว่าต้นน้ำหรือปลายน้ำ ได้รับการแบ่งปันน้ำอย่างยุติธรรม ทุกคนได้ประโยชน์และอยู่ร่วมกันอย่างสันติ

ชาวบ้านรู้จักการแปรรูปผลิตผลในหลายรูปแบบ การถนอมอาหารให้กินได้นาน การดองการหมัก เช่น ปลาร้า น้ำปลา ผักดอง ปลาเค็ม เนื้อเค็ม ปลาแห้ง เนื้อแห้ง การแปรรูปข้าวก็ทำได้มากมายนับร้อยชนิด เช่น ขนมต่างๆ แต่ ละพิธีกรรมและแต่ละงานบุญประเพณี มีข้าวและขนมในรูปแบบไม่ซ้ำกัน ตั้งแต่ขนมจีน สังขยา ไปถึงขนมในงานสารท กาละแม ขนมครก และอื่นๆ ซึ่งยังพอมิให้เห็นอยู่จำนวนหนึ่ง ในปัจจุบันส่วนใหญ่ปรับเปลี่ยนมาเป็นการผลิตเพื่อขาย หรือเป็นอุตสาหกรรมในครัวเรือน

แนวคิดเรื่องความสมดุลของชีวิต เป็นแนวคิดพื้นฐานของภูมิปัญญาชาวบ้าน การแพทย์แผนไทย หรือที่เคยเรียกกันว่า การแพทย์แผนโบราณนั้นมีหลักการว่า คนมีสุขภาพดีเมื่อร่างกายมีความสมดุลระหว่างธาตุทั้ง 4 คือ ดิน น้ำ ลม ไฟ คนเจ็บไข้ได้ป่วยเพราะธาตุขาดความสมดุล จะมีการปรับธาตุ โดยใช้ยาสมุนไพรหรือวิธีการอื่นๆ คนเป็นไข้ตัวร้อน หมอยาพื้นบ้านจะให้ยาเย็นเพื่อลดไข้ เป็นต้น การดำเนินชีวิตประจำวันก็เช่นเดียวกัน ชาวบ้านเชื่อว่าจะต้องรักษาความสมดุลในความสัมพันธ์สามด้าน คือ ความสัมพันธ์กับคนในครอบครัว ญาติพี่น้อง เพื่อนบ้านในชุมชนความสัมพันธ์ที่ดี มีหลักเกณฑ์ที่บรรพบุรุษได้สั่งสอนมา เช่น ลูกควรปฏิบัติอย่างไรกับพ่อแม่ กับญาติพี่น้อง กับผู้สูงอายุ คนเฒ่าคนแก่ กับเพื่อนบ้านพ่อแม่ควรเลี้ยงดูลูกอย่างไร ความเอื้ออาทรต่อกันและกัน ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน โดยเฉพาะในยามทุกข์ยากหรือมีปัญหา ใคร มีความสามารถพิเศษก็ใช้ความสามารถนั้นช่วยเหลือผู้อื่น เช่น บางคนเป็นหมอยา ก็ช่วยดูแลรักษาคนเจ็บป่วย ไม่สบายโดยไม่คิดค่ารักษา มีแต่เพียงการยกครูหรือการรำลึกถึงครูบาอาจารย์ที่ประสาทวิชามาให้เท่านั้น หมอยาต้องทำมาหากินโดยการทำนาทำไร่ เลี้ยงสัตว์เหมือนกับชาวบ้านอื่นๆ บางคนมีความสามารถพิเศษด้านการทำมาหากิน ก็ช่วยสอนลูกหลานให้มีวิชาไปด้วย

ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคนในครอบครัวในชุมชน มีกฎเกณฑ์เป็นข้อปฏิบัติและข้อห้ามอย่างชัดเจน มีการแสดงออกทางประเพณี พิธีกรรมและกิจกรรมต่างๆ เช่น การรดน้ำดำหัวผู้ใหญ่ การบายศรีสู่ขวัญ เป็นต้น ความสัมพันธ์กับธรรมชาติ ผู้คนสมัยก่อนพึ่งพาอาศัยธรรมชาติแทบทุกด้าน ตั้งแต่อาหารการกิน เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัยและยารักษาโรควิทยาศาสตร์และเทคโนโลยียังไม่พัฒนาก้าวหน้าเหมือนทุกวันนี้ ยังไม่มีระบบการค้าแบบสมัยใหม่ ไม่มีตลาด คนไปจับปลาล่าสัตว์ เพื่อเป็นอาหารไปวันๆ ตัดไม้เพื่อสร้างบ้าน และใช้สอยตามความ จำเป็นเท่านั้น ไม่ได้ทำเพื่อการค้า ชาวบ้านมีหลักเกณฑ์ในการใช้สิ่งของในธรรมชาติ ไม่ตัดไม้อ่อน ทำให้ต้นไม้ในป่าขึ้นแทนต้นที่ถูกตัดไปได้ตลอดเวลา

การสร้างชุมชนต้นแบบในการพัฒนาเศรษฐกิจสังคมฐานความรู้ จังหวัดเชียงราย เป็นผลงานวิจัยที่ได้รับทุนอุดหนุนจากสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ และประสบผลสำเร็จจนทำให้หลายชุมชนมีความสุขและมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ซึ่งต้นแบบดังกล่าวมีแนวทางอย่างไร ติดตามจากรายงาน

“เราทำงานกันมาได้ระยะหนึ่ง ก็ปรากฏว่าทำให้เกษตรกรและประชาชนเกิดความมั่นใจมากขึ้น ไม่ว่าจะเป็นการใช้ชีวิตหรือการผลิตปุ๋ยอินทรีย์ที่มีสูตรเฉพาะ สามารถใช้ได้ผลดีกับพืชผลการเกษตร และเป็นที่ประจักษ์ว่าสามารถลดต้นทุนการผลิตได้จริง ทำให้ชีวิตความเป็นอยู่ของเกษตรกรมีความสุขทั้งเรื่องการลดหนี้สิน สุขภาพร่างกายที่แข็งแรง ไม่ต้องสัมผัสกับสารเคมี”

จากคำพูดของ นายศุภชัย โพธิ์สุวรรณ ประธานชุมชนผู้ผลิตชาคุณภาพปลอดภัยจังหวัดเชียงราย เจ้าของโครงการวิจัย “การดำเนินงานสร้างชุมชนต้นแบบ ในการพัฒนาเศรษฐกิจสังคมฐานความรู้จังหวัดเชียงรายดังกล่าว เป็นการยืนยันความสำเร็จในการลดใช้สารเคมี และลดต้นทุนการผลิตพืชผลทางการเกษตร ในจังหวัดเชียงรายของชุมชนต่าง ๆ ทั้งผู้ผลิตชาวิี ส้มเขียวหวาน กาแฟดอยช้าง ต่าบลาวี อำเภอมะสรวย

ผู้ผลิตส้มโอ อำเภอเวียงแก่น และผู้ผลิตสับปะรด ตำบลนางแล โดยนายศุภชัยฯ บอกว่า สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ หรือ วช. ให้เป็นชุมชนต้นแบบเรื่องเศรษฐกิจสังคมฐานความรู้ในปีที่ผ่านมา จนกลายเป็นแหล่งศึกษาดูงานจากชุมชนในจังหวัดอื่น ๆ

“ทำให้เกษตรกรในชุมชนหลายแห่งจากจังหวัดเชียงใหม่ นครสวรรค์ และอำเภอต่าง ๆ ในจังหวัดเชียงราย เข้าไปศึกษาดูงานในพื้นที่จำนวนมาก และสามารถนำผลงานที่เราทำอยู่ เช่น การผลิตปุ๋ยระบบอัดอากาศไปใช้ที่ อำเภอเทิง โดยฟางข้าวเหลือใช้ที่เคยเคยเผาทิ้งมาผลิตเป็นปุ๋ยระบบอัดอากาศ ทำให้ลดต้นทุนการผลิตและส่งผลกระทบต่อธุรกิจของชุมชน เพราะนอกจากจะผลิตได้แล้วยังเหลือพอจำหน่ายให้กับชุมชนอื่น ๆ ”

เช่นเดียวกับ ไร้อู่หลงก้านอ่อน ชุมชนผู้ผลิตชาวนา 1 ใน 5 ชุมชนต้นแบบที่ประสบผลสำเร็จอย่างเป็นรูปธรรม ได้รับคำบอกกล่าวจาก นายประเสริฐ พิทักษ์วาวิ เจ้าของไร้อู่ ว่า สามารถผลิตชาคุณภาพปลอดจากสารเคมีจนเป็นที่ต้องการของตลาดอย่างมาก

“เพราะชาตัวนี้มีกลิ่นหอมและมีศัตรูพืช ซึ่งเดิมใช้สารเคมี โดยเล็งเห็นว่าชาต้องใช้ น้ำร้อนชง จึงกลั้วสารเคมีตกค้าง เลยเปลี่ยนมาใช้สารชีวภาพ รวมถึงปุ๋ยที่ตอนแรกใช้ปุ๋ยเคมี หลังจากเปลี่ยนมาใช้ปุ๋ยคอกหรือปุ๋ยชีวภาพก็ทำให้ผลผลิตและคุณภาพของชาดีขึ้น รสชาติก็ดีขึ้น”

การสร้างชุมชนต้นแบบในลักษณะนี้ เป็นแนวนโยบายของ วช. ที่จะส่งเสริมชุมชนให้อยู่ได้อย่างมีความสุข และเชื่อมั่นในอาชีพ ซึ่งจากการดำเนินงานที่ผ่านมา นายกฤษณ์ธวัช นพาศิพงษ์ รองเลขาธิการคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ บอกว่า ทำให้ชุมชนเกิดการยอมรับ มีการรวมกลุ่ม เกิดเครือข่ายฐานความรู้ส่งผลให้เศรษฐกิจชุมชนดีขึ้น และเกิดการพัฒนากับการพัฒนาด้วยตนเองอย่างยั่งยืน

“ทำให้ชุมชนเกิดความยั่งยืนโดยอาศัยการพัฒนาจากผลงานวิจัย ซึ่ง วช. คิดว่าน่าจะทำเป็นต้นแบบเพื่อขยายไปยังภูมิภาคอื่น ๆ ต่อไป นับเป็นผลงานชิ้นหนึ่งที่ วช. ได้ให้ทุนและทำสำเร็จ จุดหนึ่งเรามีการติดตามทั้งระยะสั้นและระยะยาว เราพยายามสร้างชุมชนให้เกิดการพัฒนาด้วยตนเอง คงไม่ต้องอาศัยให้หน่วยงานเข้าไปช่วยดำเนินการตลอดเวลา โดยจะมีการติดตามประเมินผลเป็นระยะ และในอนาคตเราจะสร้างชุมชนแบบนี้มากขึ้นเรื่อย ๆ และคงไม่ละเลยที่จะสร้างต้นแบบเพื่อให้เขามีความยั่งยืนตลอดไปด้วย”

สามารถ จันทรสุรีย์. 2533 กล่าวว่า ภูมิปัญญา(Wisdom) หรือภูมิปัญญาชาวบ้าน(Popular wisdom) หรือ ภูมิปัญญาท้องถิ่น(Local wisdom) หมายถึง พื้นเพรากฐานของความรู้ของชาวบ้าน หรือ ความรอบรู้ของชาวบ้านที่เรียนรู้และมีประสบการณ์สืบทอดกันมาทั้งทางตรง คือประสบการณ์ด้วยตนเองหรือทางอ้อม ซึ่งเรียนรู้จากผู้ใหญ่หรือความรู้สะสมที่สืบทอดกันมา (เอกสารประกอบการสัมมนาทางวิชาการเนื่องในการจัดงานมหกรรมวัฒนธรรมพื้นบ้านไทย ,33 ณ จังหวัดนครราชสีมา เรื่อง ภูมิปัญญาชาวบ้าน, 2533 หน้า 55)

ปรีชา อุตระกุล (อ้างอิงจากสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2541 ไม่มีเลขหน้า) ภูมิปัญญาเป็นเรื่องที่สั่งสมกันมา ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน และเป็นเรื่องของการจัดการความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน คนกับธรรมชาติแวดล้อม คนกับสิ่งเหนือธรรมชาติ โดยผ่านกระบวนการทางจารีตประเพณี วิถีชีวิต การทำมาหากินและพิธีกรรมต่าง ๆ เพื่อให้เกิดความสมดุลระหว่างความสัมพันธ์เหล่านี้ เป้าหมายก็คือเพื่อให้เกิดความสุขทั้งในส่วนที่เป็นชุมชนหมู่บ้าน และในส่วนที่เป็นปัจเจกของชาวบ้านเอง ถ้าหากเกิดปัญหาทางด้านความไม่สมดุลกันขึ้น ก็จะก่อให้เกิดความไม่สงบสุข เกิดปัญหาในหมู่บ้านและชุมชน

“ภูมิปัญญา ยังหมายถึง ประสบการณ์ในการประกอบอาชีพในการศึกษาเล่าเรียน การที่ชาวบ้านรู้จักวิธีการทำนา การไถนา การเอาควายมาใช้ในการไถนา การรู้จักนวดข้าวโดยใช้ควาย รู้จักสานกระบุง ตะกร้า เอาไม้ไผ่มาทำเครื่องใช้สอยในชีวิตประจำวัน รวมทั้งรู้จักเอาดินขี้กระต่ายมาแช่น้ำ ต้มให้เดือดแห้งเป็นเกลือสินเธาว์ ก็เรียกว่าภูมิปัญญาทั้งสิ้น” (ธวัช ปุณณทก, 2531 หน้า 40-42)

ภูมิปัญญาเป็นสิ่งที่สั่งสมมาแต่อดีต เป็นเรื่องของการจัดความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน คนกับธรรมชาติแวดล้อม คนกับสิ่งเหนือธรรมชาติ โดยผ่านกระบวนการทางจารีตประเพณี วิถีชีวิต การทำมาหากิน และพิธีกรรมต่าง ๆ ทุกอย่าง เพื่อให้เกิดความสมดุลระหว่างความสัมพันธ์เหล่านั้น (พัชรา อุตระกูล, 2531 หน้า 9)

ประเวศ วสี (เอกสารประกอบการสัมมนาทางวิชาการเนื่องในการจัดงานมหกรรมวัฒนธรรมพื้นบ้านไทย ,33 ณ จังหวัดนครราชสีมา เรื่อง ภูมิปัญญาชาวบ้าน, 2533 ไม่มีเลขหน้า) กล่าวว่า ภูมิปัญญาเกิดจากการสะสมประสบการณ์ และการเรียนรู้มายาวนาน ความรู้ด้านต่าง ๆ จะเชื่อมโยงกันหมด ไม่ได้แยกออกเป็นวิชา ๆ ตามที่ร่ำเรียนกัน ดังนั้น ความรู้เกี่ยวกับเศรษฐกิจ อาชีพ ความเป็นอยู่ การใช้จ่าย การศึกษาและวัฒนธรรม มันผสมกลมกลืนหรือเชื่อมโยงกัน บางทีแยกไม่ออกว่าเป็นวิชาอะไรไม่ว่าจะจบวิชาอะไร มันจะเห็นความเชื่อมโยง

ดังนั้น ความรู้ที่เป็นภูมิปัญญา จึงหมายถึง ความรู้ ความสามารถ ความเชื่อ ความสามารถทางพฤติกรรมและความสามารถในการแก้ไขปัญหาของมนุษย์ ที่สั่งสมกันมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันที่เกี่ยวกับ จารีตประเพณี วิถีชีวิต การทำมาหากิน การศึกษาเล่าเรียน พิธีกรรมต่าง ๆ การใช้เทคโนโลยีเพื่อให้เกิดความสมดุลของความสมพันธ์ระหว่างคนกับคน คนกับสิ่งแวดล้อมและคนกับสิ่งเหนือธรรมชาติ เพื่อให้เกิดความสุขในการดำรงชีวิต

ภูมิปัญญาที่เกิดขึ้นในท้องถิ่นใดเฉพาะท้องถิ่นหนึ่ง อาจเป็นหมู่บ้าน ตำบล อำเภอ จังหวัด เราเรียกว่า “ภูมิปัญญาท้องถิ่น” และอาจมีชื่อเรียกได้หลายอย่าง เช่น ภูมิปัญญาพื้นบ้าน, ภูมิปัญญาชาวบ้าน, ทรัพยากรท้องถิ่น, แหล่งความรู้ท้องถิ่นหรือแหล่งวิทยาการในชุมชน ซึ่งนักการศึกษาได้ให้ความหมายไว้

ภูมิปัญญาชาวบ้าน หมายถึง มวลความรู้ และมวลประสบการณ์ของชาวบ้านที่ใช้ในการดำเนินชีวิตที่ยั่งยืน เทาประเสริฐ (2537 หน้า 20)ได้ใช้คำว่าภูมิปัญญาพื้นบ้าน โดยให้ความหมายว่าเป็นองค์ความรู้ความสามารถ และประสบการณ์ที่สั่งสมและสืบทอดกันมา อันเป็นความสามารถและศักยภาพในเชิงแก้ปัญหา การปรับตัวเรียนรู้ และสืบทอดไปสู่คนรุ่นใหม่ เพื่อการดำรงอยู่รอดของเผ่าพันธุ์ จึงเป็นมรดกทางวัฒนธรรมของชาติ เผ่าพันธุ์หรือเป็นวิถีของชาวบ้าน

3) ภูมิปัญญาชาวบ้าน

วิชิต นันทสุวรรณ (2528) ภูมิปัญญาชาวบ้าน หมายถึง หลักของการมองชีวิต การใช้ชีวิตอย่างมีความสุข ซึ่งมีความหมายทั้งในแง่ของปัจเจกบุคคลและในแง่ของสังคมหมู่บ้าน
เสรี พงศ์พิศ (2529) ปัญญาหรือภูมิปัญญาชาวบ้าน หรือภูมิปัญญาท้องถิ่น ก็เรียก หมายถึง พื้นเพ รากฐานของความรู้ชาวบ้าน

ประเวศ วสี (2530) ภูมิปัญญาชาวบ้านเกิดจากการสะสม การเรียนรู้มาเป็นระยะเวลายาวนาน มีลักษณะเชื่อมโยงกันไปหมดในทุกสาขาวิชาไม่แยกเป็นวิชา ๆ แบบที่เราเรียน ฉะนั้น วิชาเกี่ยวกับเศรษฐกิจ อาชีพ ความเป็นอยู่ เกี่ยวกับการใช้จ่ายกับการศึกษา วัฒนธรรม มันจะผสมกลมกลืนเชื่อมโยงกันไปหมด

สุจารี จันทรสสุข (2531) ภูมิปัญญาชาวบ้าน หมายถึง วิธีการปฏิบัติซึ่งชาวบ้านได้มาจากการประสบการณ์แนวทางแก้ปัญหาแต่ละเรื่อง แต่ละประสบการณ์ แต่ละสภาพแวดล้อม ซึ่งจะมีเงื่อนไขปัจจัยเฉพาะแตกต่างกันไป

สมเกียรติ พงษ์ไพบูลย์ (2531) ภูมิปัญญาชาวบ้าน ศัพท์นี้การกำเนิดของมันชัดเจน มีความมุ่งหมายที่จะใช้วัฒนธรรมของตนเองได้กระแสนี้ให้พ้นการครอบงำเป็นอิสระและสร้างสรรค์ หากทำสำเร็จแล้วมีการสร้างตาข่ายโยงใยภูมิปัญญาระหว่างกัน ชุมชนหมู่บ้านก็มีอำนาจเป็นพลังสำคัญพลังหนึ่ง ที่จะผลักดันให้สังคมไทยมีการเปลี่ยนแปลงสู่สถานที่ดีที่สุดในที่สุด

อเนก นาคะบุตร (2531) ภูมิปัญญานี้ มันเกิดมาจากการสะสมเรียนรู้มาเป็นระยะเวลานาน มันเชื่อมโยงกันไปหมด ไม่แยกจากกันเป็นวิชาอย่างที่เรารเรียน ภูมิปัญญาชาวบ้านต่างจากองค์ความรู้ตรงที่เรามีหนังสือทฤษฎี ความรู้มากมายอ้างอิงได้ ภูมิปัญญาชาวบ้าน ขึ้นตอน 3 อย่าง คือ ปรัชญา ปปฏิบัติและปฏิบัติ

ธวัช ปุณโณทก (2531) ภูมิปัญญาชาวบ้าน หมายถึง ความรอบรู้ของชาวบ้านที่เรียนรู้และมีประสบการณ์สืบทอดกันมาทั้งทางตรงคือ ประสบการณ์ด้วยตนเอง หรือทางอ้อมซึ่งเรียนรู้จากผู้ใหญ่หรือความรู้ที่สะสมสืบทอดกันมา

สามารถ จันทรสุรย์(2531) ภูมิปัญญาชาวบ้าน หมายถึง ทุกสิ่งทุกอย่างที่ชาวบ้านคิดได้เอง ที่นำมาในการแก้ไขปัญหา เป็นสติปัญญา เป็นองค์ความรู้ทั้งหมดของชาวบ้าน ทั้งกว้าง ทั้งลึก ที่ชาวบ้านสามารถคิดเอง ทำเอง โดยอาศัยศักยภาพที่มีอยู่แก้ปัญหาการดำเนินชีวิตได้ในท้องถิ่นอย่างสมสมัย

ชลทิพย์ เอี่ยมสำอางและวิศนี ศิลาตระกูล (2531) ภูมิปัญญาชาวบ้านนั้น หมายถึง ความรู้ประสบการณ์ของประชาชนในท้องถิ่น ซึ่งได้รับการศึกษาอบรม สั่งสมและถ่ายทอดจากบรรพบุรุษ หรือความรู้ประสบการณ์ที่เกิดขึ้นจากประสบการณ์ตรงของตนเอง ซึ่งได้เรียนรู้จากการทำงาน จากธรรมชาติ แวดล้อม สิ่งเหล่านั้นเป็นสิ่งที่มีความค่าเสริมสร้างความสามารถ ทำให้คนมีชีวิตร่วมกันอย่างสันติสุข เป็นความรู้ที่สร้างสรรค์และมีส่วนเสริมสร้างการผลิต

ทางด้านต่างประเทศนั้น ออแลนโด (Orlando Fals Borda 1988 : 23) ได้ทำการวิจัยแบบมีส่วนร่วมในอเมริกาเหนือ และได้เขียนอธิบายไว้ว่า ศาสตร์ของประชาชนเรื่องพื้นบ้าน ความรู้ประชาชน ภูมิปัญญาชาวบ้านนั้นเป็นความรู้ชาวบ้านที่ผ่านการปฏิบัติมาแล้วอย่างโชกโชนเป็นส่วนหนึ่งของมรดกทางวัฒนธรรมของเขา ความรู้ดังกล่าวไม่ได้จัดเข้าห้เก็บไว้ แต่เป็นความรู้ที่ปฏิบัติได้ มีพลังและสำคัญยิ่งช่วยให้ชาวบ้านมีชีวิตอยู่รอด สร้างสรรค์การผลิตและช่วยในด้านการทำงาน เป็นสิ่งที่สะสมมากกว่าศตวรรษแล้ว เป็นโครงสร้างความรู้ที่มีหลักการ มีเหตุผลและมีผลในตัวเอง

จากการสัมมนาของนิสิตภาควิชาบริหารการศึกษา สาขานิเทศการศึกษาและพัฒนาหลักสูตร คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (2534) เรื่อง “ภูมิปัญญาชาวบ้าน มิติจรัสแสงต่อการจัดการเรียนการสอนระดับประถมศึกษา” ได้สรุปความหมายของ ภูมิปัญญาชาวบ้าน หมายถึง องค์ความรู้ของชาวบ้าน หรือทุกสิ่งทุกอย่างที่ชาวบ้านคิดขึ้น ทำขึ้นจากสติปัญญาและความสามารถของชาวบ้านเอง เพื่อใช้ในการแก้ปัญหาหรือดำเนินชีวิตได้อย่างเหมาะสมกับสมัย โดยมีกระบวนการสั่งสมสืบทอดและกลั่นกรองกันมายาวนาน และมีการประสมประสานกันเป็นเหลี่ยมมนที่จรัสแสง คงทนและท้าทายตลอดกาลเวลา

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2534) ภูมิปัญญาชาวบ้าน หมายถึง ความสามารถในการแก้ไขปัญหาของชาวบ้าน ไม่ว่าจะเป็นปัญหาของชุมชน ปัญหาในการดำรงชีวิต และปัญหาในการประกอบอาชีพ โดยที่ปราชญ์ชาวบ้านเหล่านี้ได้มีกระบวนการวิเคราะห์และสั่งสมประสบการณ์มาเป็นเวลานาน เป็นที่ยอมรับนับถือของคนทั่วไป

อังกูล สมคะเนย์ 2534 ให้เป็นสุข ได้รับการถ่ายทอดสั่งสมกันมา โดยผ่านกระบวนการพัฒนาให้สอดคล้องกับกาลสมัย

รัตน์ บัวสนธิ (2534) ภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง กระบวนทัศน์ของบุคคลที่มีต่อตนเอง ต่อโลก และสิ่งแวดล้อม ซึ่งกระบวนทัศน์ดังกล่าว จะมีรากฐานจากคำสอนทางศาสนา คติ จารีต ประเพณี ที่ได้รับการถ่ายทอดสั่งสอนและปฏิบัติสืบเนื่องกันมา ประปนเข้ากับบริบททางสังคมที่เปลี่ยนแปลงแต่ละสมัย ทั้งนี้ โดยมีเป้าหมายเพื่อความสงบสุขของในส่วนที่เป็นชุมชน และปัจเจกบุคคล ซึ่งกระบวนทัศน์ที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นจำแนกออกได้ 3 ลักษณะ คือ

ลักษณะที่ 1 ภูมิปัญญาเกี่ยวกับการจัดการจัดความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติแวดล้อม

ลักษณะที่ 2 ภูมิปัญญาเกี่ยวกับระบบสังคมหรือการจัดความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์

ลักษณะที่ 3 ภูมิปัญญาเกี่ยวกับระบบการผลิตหรือการประกอบอาชีพที่มีลักษณะมุ่งเน้นระบบการผลิต เพื่อพึ่งพาตนเองและจากหนังสือชื่อ “การถ่ายโยงงานวิจัยด้านเกษตรสาธิตกับการพัฒนา” นั้น ดีเอ็ม วอร์เรน (D.M.Warren 1989 : 168) ได้ใช้คำภูมิปัญญาท้องถิ่น ในความหมายว่า เป็นระบบเกษตรกรรมในท้องถิ่น ซึ่งพัฒนามาแล้วช่วงระยะเวลาหนึ่ง ด้วยรูปแบบของการเพาะปลูก ที่มีพื้นฐานจากความรู้ด้านการเกษตรที่ได้ปฏิบัติกันมาในท้องถิ่นนั้น ระบบดังกล่าวที่มีความสมดุลลงตัว โดยปรับเปลี่ยนให้เข้ากับสภาพแวดล้อมและได้รับอิทธิพลจากนวัตกรรมต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในตัวระบบเอง รวมทั้งรับมาจากภูมิปัญญาที่อื่น ทั้งระบบเกษตรระดับชาติและนานาชาติ วอร์เรน ใช้คำว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่น แทนคำว่า วัฒนธรรม เพื่อหลีกเลี่ยงความหมายที่มักนิยมกันทางตะวันตกกว่า หมายถึง ระบบที่หยุดนิ่งไม่เปลี่ยนแปลง

สรุปได้ว่า ภูมิปัญญาชาวบ้าน หมายถึง ความรู้ ความสามารถและประสบการณ์ของชาวบ้านที่สั่งสมกันมา โดยมีความเหมาะสมกับสภาพแวดล้อมในแต่ละท้องถิ่น เพื่อเอื้อประโยชน์ให้การดำรงชีวิตอยู่อย่างสงบสุข

เด็กสืบสาน ได้กล่าวเอาไว้ว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่น หรือ ภูมิปัญญาชาวบ้าน หมายถึงกระบวนการเรียนรู้ของชาวบ้านในท้องถิ่นจากประสบการณ์และความเชื่อ กลายเป็นความรู้ที่สั่งสมมาแต่บรรพบุรุษ สืบทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง โดยมีการปรับปรุง ประยุกต์และเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา เป็นความรู้ที่สอดคล้องตามบริบททางสังคมวัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมของชุมชนภูมิปัญญาจึงเป็นความรู้ที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตดั้งเดิมของชาวบ้าน เป็นวิถีชีวิตที่ไม่ได้แบ่งแยกเป็นส่วนๆ หากแต่ล้วนมีความสัมพันธ์กัน ไม่ว่าจะเป็นการทำมาหากิน การอยู่ร่วมกันในชุมชน การปฏิบัติศาสนา พิธีกรรมและประเพณี เชื่อมโยงกันระหว่างคนกับคน คนกับธรรมชาติ และคนกับสิ่งเหนือธรรมชาติ

ภูมิปัญญาท้องถิ่น (Local wisdom) ปัจจุบันยังไม่มีผู้ใดให้ความหมายไว้อย่างชัดเจนแต่พอทำความเข้าใจได้ดังนี้ หมายถึง ความรู้หรือประสบการณ์ดั้งเดิมของประชาชนในท้องถิ่นที่ได้รับการถ่ายทอดสืบต่อกันมาจากบรรพบุรุษหรือถ่ายทอดต่อกันจากสถาบันต่างๆ ในชุมชน เช่น จากสถาบันครอบครัว สถาบันความเชื่อและศาสนา สถาบันการเมืองการปกครอง สถาบันเศรษฐกิจ และสถาบันทางสังคมอื่น ๆ นอกจากนี้ กรมการศึกษานอกโรงเรียนให้ความหมายคำว่า “ภูมิปัญญาชาวบ้าน” นั้นเป็นการเชื่อมโยงไปถึงความรู้ประสบการณ์ตรงของคนในท้องถิ่น ที่ได้จากการสะสมประสบการณ์จากการทำงาน การประกอบอาชีพและการเรียนรู้จากธรรมชาติแวดล้อมต่างๆ และถ้าจะพิจารณาภูมิปัญญาท้องถิ่นเฉพาะด้านที่เกี่ยวข้องกับเทคโนโลยีแล้วนั้นหมายถึง เทคโนโลยีพื้นบ้านได้ด้วย โดยสถานวิจัยสังคมได้ให้คำจำกัดความว่า เทคโนโลยีนั้นเป็นความรู้ว่าจะทำสิ่งต่างๆ อย่างไร โดยมีองค์ประกอบ 2 ประการคือ เครื่องมือในการทำสิ่งนั้น ๆ และกระบวนการขั้นตอนในการทำสิ่งนั้น ๆ ซึ่งสามารถแยกได้ในลักษณะความรู้ที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม ที่มีความสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมและความจำเป็นในท้องถิ่น เช่น การประยุกต์ใช้พลังงาน สัตว์ และธรรมชาติ ตลอดจนองค์ความรู้ต่าง ๆ ที่มีอยู่ในแต่ละท้องถิ่นหรือชุมชน ในอันที่จะเป็นทางเลือกในการดำรงชีวิตของมนุษย์ เช่น การประยุกต์ใช้พลังงาน สัตว์ และธรรมชาติ ตลอดจนองค์ความรู้ต่างๆ ที่มีอยู่ในแต่ละท้องถิ่นหรือชุมชน ในอันที่จะเป็นทางเลือกในการดำรงชีวิตของมนุษย์ เช่น การประยุกต์แนวความคิดที่เป็นมรดกของคนไทยในการประกอบอาชีพ โดยใช้ทรัพยากรในท้องถิ่นเป็นหลักพิจารณากิจกรรมหรืออาชีพของชุมชน เช่น แล่พื้นที่หรือท้องถิ่นใดเป็นที่ราบลุ่ม กิจกรรมของชุมชนก็คือ การทำนา หรือการปั้นโอ่งและตม่น้ำจากดินเหนียว หรือการแกะสลักไม้เป็นเครื่องใช้ต่าง ๆ โดยใช้ไม้ที่มีอยู่ในท้องถิ่น เป็นต้น ในการสัมมนาทางวิชาการ โดยศูนย์ศิลปวัฒนธรรม สถาบันราชภัฏสุรินทร์ ในเรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่นและการสร้าง

เครือข่าย นั้นได้ให้คำจำกัดความของคำว่าภูมิปัญญาท้องถิ่น หรือภูมิปัญญาชาวบ้าน (Local wisdom หรือ popular wisdom) คือพื้นฐานของความรู้ของชาวบ้านหรือคือความรอบรู้ของชาวบ้านที่เรียนรู้และมีประสบการณ์สืบทอดกันมาทั้งทางตรงและทางอ้อม ซึ่งเรียนรู้จากผู้ใหญ่หรือที่เป็นความรู้สะสมสืบทอดกันมา โดยเฉพาะในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลนาหนองหุ้ม อำเภอชุมแพ จังหวัดขอนแก่น ซึ่งมีประชากรที่อพยพมาจากหลายพื้นที่ในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ทำให้เกิดศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นที่หลากหลาย คณะวิจัยได้เล็งเห็นว่าเป็นพื้นที่ที่มีศักยภาพในการพัฒนาการท่องเที่ยว เพราะนอกจากสิ่งที่กล่าวมาแล้วยังมีแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่พร้อมจะพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศต่อไป

ประชากรขององค์การบริหารส่วนตำบลนาหนองหุ้มส่วนใหญ่จะอพยพมาจากจังหวัดใกล้เคียง และจังหวัดอื่นๆ ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ได้แก่ จังหวัดมหาสารคาม จังหวัดชัยภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด จังหวัดกาฬสินธุ์ จังหวัดนครราชสีมา และจังหวัดสกลนคร โดยอพยพมาทำอาชีพการเกษตรปลูกพืชไร่ ได้แก่ ข้าวโพด ถั่วต่างๆ เนื่องจากพื้นที่มีความอุดมสมบูรณ์ ต่อมาทางราชการได้ประกาศให้พื้นที่ ที่ใช้ในการปลูกพืชไร่เป็นเขตอุทยานแห่งชาติภูผาม่าน ทำให้มีการอพยพจากบริเวณดังกล่าวมาตั้งหมู่บ้านใหม่อยู่นอกเขตอุทยานแห่งชาติภูผาม่าน บางส่วนไปรวมกับหมู่บ้านดั้งเดิม ซึ่งตั้งอยู่ก่อนแล้วนอกเขตอุทยานฯ เดิม องค์การบริหารส่วนตำบลนาหนองหุ้ม ขึ้นกับองค์การบริหารส่วนตำบลโนนหัน อำเภอชุมแพ จังหวัดขอนแก่น และแยกจากองค์การบริหารส่วนตำบลโนนหัน เมื่อปี พ.ศ. 2506 มีทั้งหมด 15 หมู่บ้าน มีนายคำภู แพงไทย เป็นกำนันตำบลคนแรก และได้มีการขยายหมู่บ้านเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ จนเป็น 17 หมู่บ้าน ในปี พ.ศ. 2531 จึงได้แยกออกเป็น 2 องค์การบริหารส่วนตำบล คือ องค์การบริหารส่วนตำบลนาหนองหุ้ม มี 8 หมู่บ้าน และองค์การบริหารส่วนตำบลหนองเหียง มี 9 หมู่บ้าน จนถึงปัจจุบัน

ปัจจุบันตำบลนาหนองหุ้มแบ่งเขตการปกครองออกเป็น 13 หมู่บ้าน ได้แก่

1. บ้านนาหนองหุ้ม	หมู่ 1 และหมู่ 8
2. บ้านโนนทองหลาง	หมู่ 2
3. บ้านห้วยอีเปาะ	หมู่ 3
4. บ้านวังยาวใหญ่	หมู่ 4
5. บ้านโนนชาด	หมู่ 5
6. บ้านโนนโก	หมู่ 6
7. บ้านวังยาวน้อย	หมู่ 7
8. บ้านน้อยพัฒนา	หมู่ 9
9. บ้านสระแก้ว	หมู่ 10
10. บ้านชำผักหนาม	หมู่ 11
11. บ้านน้อยพรสวรรค์	หมู่ 12
12. บ้านวังศักดิ์	หมู่ 13

วิสัยทัศน์ องค์การบริหารส่วนตำบลนาหนองหุ้ม

“ชุมชนน่าอยู่มีความเข้มแข็ง สิ่งแวดล้อมดี คนมีคุณภาพและการบริหารจัดการที่ดีแบบมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วน”

สภาพทั่วไปของตำบล

เป็นที่ราบตอนต้น ตอนใต้ของตำบลใช้ในการทำนา มีที่ราบสูงบ้างเล็กน้อย ในตอนเหนือของตำบล มีภูเขาทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือ และทิศเหนือของตำบลอยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติตำบลนาหนองหุ้ม อำเภอชุมแพ จังหวัดขอนแก่น ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกของจังหวัดขอนแก่น อยู่ห่างจากจังหวัดขอนแก่นเป็นระยะทาง 105 กิโลเมตร ห่างจากอำเภอชุมแพ 22 กิโลเมตร ตามทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 12 และ 201 (ถนนมะลิวรรณ สายขอนแก่น – เลย)

อาณาเขตตำบล

ทิศเหนือ จรด อำเภอภูกระดึง จังหวัดเลย

ทิศใต้ จรด องค์การบริหารส่วนตำบลหนองเขียด อำเภอชุมแพ จังหวัดขอนแก่น

ทิศตะวันออก จรด องค์การบริหารส่วนตำบลหนองเขียด อำเภอชุมแพ และ อำเภอสีชมพู

จังหวัดขอนแก่น

ทิศตะวันตก จรด อำเภอภูผาม่าน จังหวัดขอนแก่น

จำนวนประชากรของตำบล

จำนวนทั้งสิ้น 8,740 คน ชาย 4,316 คน หญิง 4,424 คน

ข้อมูลสถานที่สำคัญของตำบล

องค์การบริหารส่วนตำบลนาหนองหุ้ม อำเภอชุมแพ จังหวัดขอนแก่น อยู่ในพื้นที่อุทยานแห่งชาติภูผาม่าน ซึ่งมีแหล่งท่องเที่ยวที่น่าสนใจ เช่น ถ้ำพญานาคราช ถ้ำลายแทง ถ้ำเกล็ดแก้ว น้ำตกพลาญทอง จุดชมวิวผานางนอน เป็นสถานที่ทางธรรมชาติอีกแห่งหนึ่งที่ องค์การบริหารส่วนตำบลนาหนองหุ้ม ร่วมกับ อุทยานแห่งชาติภูผาม่าน มีโครงการที่จะพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวและเป็นสถานที่จำหน่ายสินค้า OTOP ของอำเภอชุมแพ ให้กับนักท่องเที่ยวที่แวะชมเนื่องจากความเหมาะสมของพื้นที่ที่อยู่ติดกับถนนมะลิวัลย์ สายขอนแก่น – เลย (กม. 123 – 124) และความสวยงามทางธรรมชาติของภูเขาหินปูน เมื่อสังเกตดูดี ๆ จะเหมือนรูปผู้หญิงนอนหงายหน้า จึงเป็นที่มาของชื่อ “ผานางนอน” ซึ่งเป็นภูเขาลูกเดียวกันกับ “ผานกเค้า” โดยเฉพาะมีบ้านดิน มีการก่อสร้างศาลาเอนกประสงค์ด้วยดิน องค์การบริหารส่วนตำบลนาหนองหุ้ม เริ่มจุดประกายความคิดจาก การศึกษาดูงานเดือน มิถุนายน พ.ศ. 2550 เรื่อง การจัดการที่ดินทำกินและการจัดการน้ำ ในวิถีของความพอเพียงและพึ่งตนเอง ภายใต้โครงการจัดการพื้นที่คุ้มครองอย่างมีส่วนร่วม โดยมูลนิธิเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน (ภาคอีสาน) ซึ่งได้ไปดูงานที่ ชุมชนมันยีน บ้านเทพพนา ตำบลบ้านไร่ อำเภอเทพสถิต จังหวัดชัยภูมิ ทำให้ชาวบ้านได้เห็นรูปแบบการก่อสร้างอาคารบ้านเรือน โดยใช้ดิน ถือทางเลือกหนึ่งในการลดการใช้ไม้ และรักษาทรัพยากรธรรมชาติ ด้านป่าไม้ของชุมชน และเป็นการฟื้นฟูองค์ความรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อตอบสนองด้านปัจจัย 4 ของชุมชนท้องถิ่นได้ด้วย ซึ่งดินในพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบลนาหนองหุ้มมีคุณสมบัติเหมาะสมต่อการก่อสร้างได้เลยไม่มีค่าใช้จ่ายใดๆ แต่ต้องอาศัยความร่วมมือร่วมใจของคนในชุมชนเพื่อร่วมกันสรรค์สร้างสาธารณะประโยชน์ของชุมชน และจะก่อให้เกิดความสามัคคีในชุมชนด้วย ประกอบกับองค์การบริหารส่วนตำบลนาหนองหุ้มอยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติภูผาม่าน

นโยบายการพัฒนาของผู้บริหารท้องถิ่น

1. จะพัฒนาและปรับปรุงการจัดการในการนำทรัพยากรน้ำที่มีอย่างพอเพียงในเขต อบต. นาหนองหุ้ม เพื่อนำมาใช้ในการอุปโภคและบริโภคและการเกษตรให้สามารถใช้ได้อย่างเพียงพอและสามารถ

ทำการเกษตรได้ตลอดปี เพื่อยกคุณภาพการเพิ่มผลผลิตให้แก่เกษตรกรให้มากขึ้นๆ และให้มีรายได้มากขึ้น และเป็นการส่งเสริมให้เกษตรกรมีงานทำตลอดปี

2. จะปฏิบัติงานตามอำนาจหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนตำบลให้เป็นไปเพื่อประโยชน์สุขของประชาชน โดยใช้วิธีการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี โดยคำนึงถึงการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนา การจัดทำงบประมาณการจัดซื้อจัดจ้าง ฯลฯ ทั้งนี้ตามที่กฎหมายและระเบียบกำหนด

3. จะบริหารงานให้สอดคล้องกับนโยบายของส่วนกลาง และสวนภูมิภาคเพื่อประโยชน์สุขของประชาชนและชาติบ้านเมือง

4. การแก้ไขปัญหาความยากจน โดยเน้นที่การพัฒนาอาชีพและรายได้สร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจจากฐานรากหญ้า ยกระดับคุณภาพชีวิตและการเข้าถึงบริการทางสังคม พัฒนาระบบคุ้มครองทางสังคม ปรับปรุงระบบการบริหารการจัดการภาครัฐ ให้เอื้อต่อการแก้ไขปัญหาความยากจน

5. การพัฒนาเมืองและชนบทอย่างยั่งยืน โดยเน้นที่การส่งเสริมและการจัดทำผังเมือง การพัฒนาระบบการคมนาคมขนส่ง การเพิ่มประสิทธิภาพการบริการสาธารณสุขโรคและสาธารณสุขการ การป้องกันและรักษาความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน การป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

6. การสร้างศักยภาพทางคุณธรรมในการแข่งขันทางเศรษฐกิจ โดยเน้นที่การแข่งขันด้านการเกษตร ผลิตภัณฑ์หนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ การค้า การลงทุน การบริหาร การท่องเที่ยว ที่ถูกต้องตามหลักคุณธรรม

7. การพัฒนาทรัพยากรบุคคลและมนุษย์ โดยเน้นที่การยกระดับความรู้และการศึกษา รักษาฟื้นฟู เสริมสร้างทุนทางสังคมที่ดี พัฒนาศักยภาพกำลังแรงงาน การอนามัยและสาธารณสุข

8. การจัดระบบการบริหารจัดการ โดยเน้นที่การเสริมสร้างระบบการบริหารจัดการบ้านเมืองที่ดี การบริหารจัดการด้านการเงิน การคลังและงบประมาณ การพัฒนาระบบการเมือง การปกครองตามระบอบประชาธิปไตย

9. เรื่องอื่น ๆ นอกจากที่กล่าวไว้แล้วที่เกิดขึ้นโดยฉุกเฉิน ไม่ว่าจะเป็นสาธารณภัยหรือเหตุอื่นใด โดยจะเน้นที่การแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้า ให้ได้รับการบรรเทาผลของความเดือดร้อนและพัฒนาการแก้ไขปัญหากลับสู่สภาพเดิม โดยใช้แผนทั้งในระยะสั้นและระยะยาวแบบยั่งยืน

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับด้านศิลปะ

พจนานุกรมศัพท์ศิลปะ อังกฤษ-ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน(2541 ; 8) ได้กล่าวถึงความหมายของสุนทรียศาสตร์ไว้ว่า เป็นวิชาที่ว่าด้วยความซาบซึ้งในคุณค่าของสิ่งงดงาม ไพเราะหรือรื่นรมย์ไม่ว่าจะเป็นของธรรมชาติหรืองานศิลปะ มักกล่าวในลักษณะเป็นปรัชญาหรือทฤษฎีทั้งในเชิงจิตวิทยา จริยศาสตร์ สังคมศาสตร์ ประวัติศาสตร์ การวิจารณ์งานศิลปะ หรือแม้แต่เรื่องของรสนิยม

จุลดิษฐ์ อุปฮาด (2545) การวิจัยเรื่อง ศิลปะกับการพัฒนาของชุมชนท้องถิ่นในเขตจังหวัดเลย กล่าวว่า อาชีพหลักและอาชีพเสริมทางด้านศิลปะของชุมชนท้องถิ่น จังหวัดเลย แบ่งเป็น ๒ ประเภทใหญ่ ๆ คือ ประเภทศิลปหัตถกรรมเครื่องใช้ในครัวเรือนและประเภทศิลปหัตถกรรมของชำร่วย ของที่ระลึก เดิมการประดิษฐ์ผลงานศิลปหัตถกรรมมีจุดประสงค์เพื่อการใช้สอยและเป็นของฝากในชุมชนตนเองและชุมชนใกล้เคียง เมื่อมีความเจริญด้านการคมนาคม การสื่อสาร เทคโนโลยีเข้ามาสู่ชุมชน ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในด้านความสะดวกสบายในการไปมาหาสู่กัน การติดต่อสื่อสารและการนำเครื่องมือเครื่องใช้ใหม่ ๆ เข้ามาใช้ในการประกอบอาชีพ ทำให้การประกอบอาชีพทางศิลปะพัฒนาเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมคือเน้นทำขึ้นมาเพื่อจำหน่ายให้แก่นักท่องเที่ยวทั้งภายในประเทศและต่างประเทศ รูปแบบ เทคนิควิธีการ ก็ถูกพัฒนาให้ดีขึ้น ประณีต สวยงามขึ้น มีเครื่องมือใหม่ ๆ มาใช้ในการทำ ทำให้สามารถผลิตผลงานได้เร็วและเพิ่มจำนวนได้มาก รายได้จากการจำหน่ายก็เพิ่มขึ้น คนในชุมชนท้องถิ่นก็หันมาประกอบอาชีพศิลปะมากขึ้น จากสาเหตุที่นักท่องเที่ยวมีมากขึ้น ความต้องการที่จะผลิตผลงานศิลปะให้ได้มากและมีจำนวนผู้ผลิตผลงานศิลปะเพิ่มขึ้น ทำให้เกิดปัญหาการขาดแคลนวัสดุอุปกรณ์และเครื่องมือ ขาดทักษะเทคนิควิธีการใหม่ ๆ ขาดงบประมาณ แหล่งจำหน่ายผลงานมีจำกัด และหลักการตลาดไม่ดี จึงเป็นสาเหตุทำให้การประกอบอาชีพทางด้านศิลปะในจังหวัดเลย ไม่เจริญก้าวหน้าไปตามความเจริญ ความเปลี่ยนแปลงของสังคมท้องถิ่นจังหวัดเลยเท่าที่ควร หากมีการส่งเสริมสนับสนุนในเรื่องแก้ปัญหา อุปสรรค ดังกล่าวแล้ว จะช่วยให้อาชีพทางด้านศิลปะของชุมชนเจริญก้าวหน้าเป็นอาชีพหลักและอาชีพเสริมให้แก่ชุมชนท้องถิ่นจังหวัดเลยสามารถสร้างรายได้ให้กับชุมชนและจะนำมาซึ่งการมีเศรษฐกิจที่ดีของชุมชนในจังหวัดเลยสืบต่อไปได้

สุชาติ สุทธิ (2540:32) ได้กล่าวถึงความหมายของสุนทรียศาสตร์ไว้ว่า สุนทรียศาสตร์เป็นความรู้ที่ว่าด้วยความงามที่มีการคิดเชิงเหตุผล อย่างเป็นระบบ มีการใช้ตรรกะ ปรัชญาหรือญาณ วิทยาอย่างใดอย่างหนึ่งเป็นวิธีการคิดสรรหาความรู้อย่างมีสมมติฐานหรือมีฐานความคิดที่ว่า ความงามนั้นใช้องค์ความรู้อะไรเป็นเกณฑ์

กุลวรา สุวรรณพิมล. 2549 การวิจัยเรื่องการศึกษารูปแบบการฝึกอบรมบุคลากรด้านคุณภาพการบริการของการท่องเที่ยวเชิงศิลปวัฒนธรรม ภูเก็ต พังงา และกระบี่ กล่าวว่า

1. ผลการศึกษาความต้องการในการฝึกอบรมของบุคลากรในการท่องเที่ยวเชิงศิลปวัฒนธรรม พบว่า ในเบื้องต้นองค์กรภาครัฐและภาคบุคลากรในท้องถิ่น อยากให้มีการระบุแผนการพัฒนาฝึกอบรมบุคลากรของแต่ละหน่วยงานให้ชัดเจนและต่อเนื่อง โดยมีความสอดคล้องกันระหว่างองค์กรเพื่อการประสานในระดับปฏิบัติงานได้อย่างราบรื่น และต้องการเพิ่มพูนความรู้สำหรับเจ้าหน้าที่และบุคลากรของภาครัฐในระยะเร่งด่วน (Intensive Course) ในประเด็นการให้ความรู้ ความเข้าใจ และการเชื่อมโยงระหว่างศิลปวัฒนธรรมกับการท่องเที่ยวเพื่อที่บุคลากรจะได้ไปปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ พร้อมทั้งการสร้างจิตสำนึกด้านการอนุรักษ์วัฒนธรรมให้แก่คนในท้องถิ่นและภาคอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง ประเด็นที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งคือองค์กรภาครัฐด้านศิลปวัฒนธรรม ยังขาดความรู้ด้านการวิจัย เพื่อที่จะนำผลการวิจัยมาพัฒนาองค์กร หรือท้องถิ่นได้อย่างถูกต้อง นอกจากนี้ภาคบุคลากรในท้องถิ่น ที่เป็นแกนนำชาวบ้านต้องการให้ฝึกอบรมด้านการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน และการให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ สำหรับองค์กรภาคเอกชนให้ความสำคัญกับการพัฒนาบุคลากรและองค์กรเพื่อเตรียมความพร้อมกับความต้องการของนักท่องเที่ยวกลุ่มการท่องเที่ยวเชิงศิลปวัฒนธรรมที่จะเพิ่มมากขึ้น โดยสิ่งที่ภาคเอกชนจะต้องทำการพัฒนาฝึกอบรมในประเด็นแรก คือ การให้ความรู้แก่บุคลากรภายในองค์กรทุก ๆ แผนก ถึงรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงศิลปวัฒนธรรม แหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญ กิจกรรมการท่องเที่ยว เป็นต้น

2. การศึกษารูปแบบในการฝึกอบรมของบุคลากรด้านการท่องเที่ยวเชิงศิลปวัฒนธรรม พบว่า องค์การภาครัฐต้องการวิธีการฝึกอบรมในรูปแบบการบรรยายและการอภิปรายเป็นหมู่คณะ ในขณะที่บุคลากรในท้องถิ่น ต้องการรูปแบบการฝึกอบรมในรูปแบบการศึกษานอกสถานที่ การสาธิต และการประชุมเพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็น สำหรับองค์การภาคเอกชนมีรูปแบบการฝึกอบรมที่ระบุไว้สำหรับ พนักงานโดยแบ่งออกเป็น การฝึกอบรมพนักงานก่อนเข้าสู่งาน และการฝึกอบรมพนักงานระหว่างทำงาน

3. กระบวนการสร้างเครือข่ายและภาคีที่เกี่ยวข้องในการท่องเที่ยวเชิงศิลปวัฒนธรรม พบว่า ทั้ง 3 ภาคส่วน อันได้แก่ องค์การภาครัฐ ภาคบุคลากรในท้องถิ่น และองค์การภาคเอกชน มีความคิดเห็นสอดคล้องกันในการสร้างเครือข่ายการทำงานด้านการท่องเที่ยวเชิงศิลปวัฒนธรรม โดยต้องมีการระบุบทบาท หน้าที่ และกิจกรรมของแต่ละภาคส่วนให้ชัดเจน ตลอดจนการจัดสรรประโยชน์ที่แต่ละภาคส่วนจะได้รับอย่างเท่าเทียมกัน นอกจากนี้ผลการศึกษายังพบว่า สิ่งที่ควรคำนึงถึงในการจัดทำโครงการฝึกอบรมสำหรับบุคลากรด้านการท่องเที่ยวเชิงศิลปวัฒนธรรม ภูเก็ต พังงา และกระบี่ ให้เกิดประสิทธิภาพแก่บุคลากรด้านศิลปวัฒนธรรมของจังหวัด ภูเก็ต พังงา และกระบี่ ที่สำคัญ ไว้ 6 องค์ประกอบ ดังต่อไปนี้ 1) การกำหนดกลุ่มเป้าหมายของการฝึกอบรม 2) การกำหนดหัวข้อ/หลักสูตรในการฝึกอบรม 3) ระยะเวลาในการฝึกอบรม 4) สถานที่หรือแหล่งในการจัดการฝึกอบรม 5) วิทยากรและการเตรียมวิทยากร 6) สื่อและนวัตกรรมในการฝึกอบรม

บัญชา นาคทอง และคณะ 2550 ได้ศึกษาศักยภาพทางการท่องเที่ยวเชิงศิลปวัฒนธรรมอีสานใต้ พบว่าพัฒนาการทางการท่องเที่ยวในเขตพื้นที่อีสานใต้ มีความสำคัญด้านศิลปวัฒนธรรมมากขึ้นพร้อมกับการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ศักยภาพทางการท่องเที่ยวเชิงศิลปวัฒนธรรมอยู่ในระดับมาก ลำดับแรกคือจังหวัด นครราชสีมาและจังหวัดอุบลราชธานี ลำดับที่สองคือจังหวัดบุรีรัมย์และจังหวัดศรีสะเกษ ลำดับที่สามคือ จังหวัดสุรินทร์และจังหวัดชัยภูมิ แนวทางพัฒนาศักยภาพมุ่งให้เป็นการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนให้เกิดประโยชน์ทางสังคม เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม อนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม การพัฒนาปรับปรุงแหล่งท่องเที่ยวจากความจำเป็นมากไปน้อยดังนี้ การประชาสัมพันธ์ ความสะอาดของแหล่งท่องเที่ยว ความสวยงามทางภูมิทัศน์ สภาพแวดล้อม ความชัดเจนของป้ายบอกทาง และกิจกรรมเสริมความรู้ แนวทางและยุทธศาสตร์พึงพาเสริมสร้างความเข้มแข็ง การพัฒนาและการจัดการท่องเที่ยวเชิงพื้นที่กลุ่มอีสานใต้ สู่ความยั่งยืนโดยเชื่อมโยงกับกลุ่มประเทศเพื่อนบ้าน มี 4 แนวทาง คือ สร้างองค์ความรู้ด้านฐานข้อมูลเชิงพื้นที่ทางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมประเพณี ศิลปหัตถกรรม กลุ่มชาติพันธุ์ สร้างเส้นทางเชื่อมโยงพื้นที่ เพื่อการท่องเที่ยวเชิงศิลปวัฒนธรรมที่มีร่วมกันทางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมประเพณี ศิลปหัตถกรรม กลุ่มชาติพันธุ์ สร้างพัฒนาการความร่วมมือกับกลุ่มประเทศเพื่อนบ้านระหว่างประเทศ รัฐเอกชน ส่งเสริมบทบาทร่วมกันระดับภูมิภาค สร้างเครือข่ายเชื่อมโยงและถ่ายทอดความรู้ด้านศิลปวัฒนธรรมกับประเทศเพื่อนบ้าน

การท่องเที่ยวเชิงศิลปวัฒนธรรมอีสานใต้ในจังหวัดนครราชสีมา บุรีรัมย์ สุรินทร์ ศรีสะเกษ อุบลราชธานี และชัยภูมิ มีความพร้อมที่จะพัฒนาส่งเสริมเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ยั่งยืน และเชื่อมโยงในระดับภูมิภาคได้โดยใช้พื้นฐานทางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมประเพณี ศิลปหัตถกรรมและกลุ่มชาติพันธุ์ ที่มีร่วมกันเป็นตัวเชื่อมประสานความร่วมมือระหว่างประเทศโดยเฉพาะประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ราชอาณาจักรกัมพูชาและสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม

รัศมี ขุทรงเดช 2550 การศึกษาข้อมูลเบื้องต้นสำหรับการฟื้นฟู อนุรักษ์ และจัดการสืบสาน ทรัพยากรทางวัฒนธรรมอย่างยั่งยืนของชุมชนในอำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน เป็นโครงการนำร่องระยะสั้นที่เน้นศึกษาและรวบรวมข้อมูล เกี่ยวกับมรดกวัฒนธรรมของเมืองปาย และพัฒนากลไกที่นำไปสู่การมีส่วนร่วมขององค์กรต่างๆ ในอำเภอปาย จากการศึกษาทำให้ทราบว่า

1. ปายมีประวัติศาสตร์วัฒนธรรมที่เก่าแก่ไปถึงสมัยอาณาจักรล้านนา ยุครุ่งเรืองเมื่อประมาณ 500 กว่าปีมาแล้ว และมีการอพยพเคลื่อนย้ายเข้ามาของคนหลายชาติพันธุ์อย่างต่อเนื่องจนกระทั่งปัจจุบัน จากการทบทวนเอกสารทำให้ทราบว่ายังไม่มีมีการค้นคว้าและรวบรวมความรู้ประวัติศาสตร์ของเมืองปายอย่างจริงจัง

2. ทราบสถานภาพความรู้ด้านประวัติศาสตร์วัฒนธรรมเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ว่ายังมีงานวิจัยอย่างลุ่มลึกในทุกมิติของเวลาค่อนข้างน้อยมาก

3. ทราบศักยภาพของแหล่งโบราณคดีและแหล่งทรัพยากรทางวัฒนธรรมในการจัดการความรู้เกี่ยวกับท้องถิ่นและการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ว่าจะต้องมีการสำรวจทางโบราณคดีอย่างละเอียดเพื่อรวบรวมข้อมูลก่อนที่จะถูกทำลายโดยการขยายตัวของเมือง และจะต้องทำการอนุรักษ์เบื้องต้นอย่างเร่งด่วน

4. การจัดเวที 3 ครั้ง ทำให้ทราบว่าชุมชนรอบนอกตัวเมืองปายมีสำนึกและความสนใจในการสืบค้น อนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของท้องถิ่นตนเอง ซึ่งแสดงถึงศักยภาพของชุมชนในการจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรมต่อไป

5. ข้อมูลทางประวัติศาสตร์และหลักฐานทางโบราณคดี เป็นข้อมูลเบื้องต้นเพื่อเป็นแนวทางในการทำการวิจัยอย่างลุ่มลึกต่อไป ข้อมูลจากการวิจัยสามารถนำไปพัฒนาจัดตั้งศูนย์ข้อมูลหรือศูนย์กลางการเรียนรู้ต่อไปในอนาคต

ถนอมวรรณ ประเสริฐเจริญสุข และคณะ (2551) วัฒนธรรมองค์การเพื่อการปฏิรูปการเรียนรู้ ผลการศึกษาระดับวัฒนธรรมองค์การของโรงเรียนกลุ่มเป้าหมาย พบว่าในภาพรวมวัฒนธรรมองค์การของโรงเรียนกลุ่มเป้าหมายมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก ($\mu = 3.90$, $\sigma = 0.42$) เมื่อวิเคราะห์ตามองค์ประกอบของวัฒนธรรมองค์การจะพบว่า ในภาพรวมโรงเรียนกลุ่มเป้าหมายจะมีองค์ประกอบของวัฒนธรรมองค์การในทุกด้านและทุกรายการมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก ยกเว้นรายการ “โรงเรียนให้บริการด้านวิชาการแก่ชุมชน” (ซึ่งอยู่ในองค์ประกอบด้านการติดต่อสื่อสาร) ที่อยู่ในระดับปานกลาง ($\mu = 3.50$, $\sigma = 0.32$) เมื่อวิเคราะห์รายองค์ประกอบเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปน้อยได้ดังนี้ 1) ความมีคุณภาพ 2) เป้าหมายของโรงเรียน 3) การมอบอำนาจ 4) การยอมรับนับถือ 5) การตัดสินใจ 6) ความซื่อสัตย์สุจริต 7) ความเอื้ออาทร 8) ความหลากหลายของบุคคล 9) ความไว้วางใจ 10) ความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของโรงเรียน และ 11) การติดต่อสื่อสาร

ผลการสัมภาษณ์เชิงคุณภาพ พบว่า ผู้บริหารมุ่งพัฒนาตนเอง ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการบริหารเพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลง ปรับเปลี่ยนเชิงบทบาทจากการสั่งการสู่ผู้นำการปฏิรูป สร้างวิสัยทัศน์โดยเปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องเข้ามามีส่วนร่วม นำผลการประเมินของสมศ. มาใช้ในการวางแผนพัฒนาคุณภาพ การจัดการศึกษา เสริมสร้างศักยภาพในการปฏิบัติงานของบุคลากรทั้งในระดับบุคคลและระดับกลุ่มอย่างหลากหลาย

ผลการสนทนากลุ่ม พบว่า แบบวัฒนธรรมของครูโรงเรียนกลุ่มเป้าหมายทั้ง 7 โรงเรียนเป็นไปในทิศทางเดียวกัน กล่าวคือ มีความเป็นมิตรสูง ความเป็นอยู่ของสมาชิกในโรงเรียนมีลักษณะเป็นครอบครัว อยู่กันเหมือนญาติมิตร มีความรู้จักกันเป็นอย่างดี มีความพึงพอใจ มีความสุขกับการทำงานถึงแม้จะรู้สึกเหนื่อยล้ากับการทำงานแต่เป็นไปในลักษณะการร่วมแรงร่วมใจ แลกเปลี่ยนเรียนรู้และรับฟังความคิดเห็นของกันและกัน มีบรรยากาศแห่งความเห็นอกเห็นใจ ช่วยเหลือ เอื้อเฟื้ออาทรและผูกพันกันและมีความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของโรงเรียน

มนัญา ชุตินุตรและคณะ (2542) ภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการพัฒนาหลักสูตร และการจัดการเรียนการสอน การเก็บข้อมูลใช้การสอบถามและสัมภาษณ์ผู้บริหาร 21 คน ครูผู้สอน 21 คน ในโรงเรียน

สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ 13 โรง และสังกัดกรมสามัญศึกษา 8 โรง ผู้รู้ในท้องถิ่น 50 คน นักเรียนระดับประถมศึกษา 371 คน มัธยมศึกษาตอนต้น 266 คน และมัธยมศึกษาตอนปลาย 263 คน ผลการวิจัยมีดังนี้

1. ผู้บริหารและครูผู้สอนให้ข้อคิดเห็นว่า การจัดการเรียนการสอนให้สนองความต้องการของท้องถิ่น ควรให้ชุมชนได้มีส่วนร่วม นับตั้งแต่การวางแผนการจัดการเรียนการสอน การจัดกิจกรรม และการประเมินผลการดำเนินงานของโรงเรียน ทั้งนี้เพื่อให้ความรู้และประสบการณ์ที่นักเรียนได้รับสอดคล้องกับชีวิตจริง และนักเรียนมีโอกาสได้เลือกเรียนในสิ่งที่มีความถนัด และความสนใจมากยิ่งขึ้น นอกจากนั้นยังเป็นการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนและชุมชน

2. การดำเนินงานของโรงเรียน ในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาร่วมในการพัฒนาหลักสูตรและจัดการเรียนการสอน พบว่าวิธีการที่โรงเรียนดำเนินการ ได้แก่ 1) เชิญผู้รู้มาร่วมในการพัฒนาหลักสูตร สอนนักเรียน ส่งนักเรียนไปฝึกงานที่บ้านหรือสถานประกอบการของผู้รู้ 2) ให้นักเรียนสำรวจข้อมูลของท้องถิ่น และนำสิ่งที่ป็นองค์ความรู้มาจัดการเรียนการสอน 3) จัดพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นหรืออุทยานศึกษาให้นักเรียนศึกษา ค้นคว้า ขั้นตอนในการดำเนินงานประกอบด้วย 3.1) การรวบรวมความรู้ในท้องถิ่น โดยให้นักเรียนสอบถามจากผู้รู้ กรรมการศึกษาและผู้ปกครอง 3.2) การเสาะหาผู้รู้ในท้องถิ่นหรือวิทยากร ใช้การสอบถามจากผู้รู้ ผู้ปกครอง และนักเรียน 3.3) การติดต่อประสานงาน ใช้การติดต่ออย่างไม่เป็นทางการก่อน หลังจากนั้น จึงขอความร่วมมืออย่างเป็นทางการ และติดต่อผ่านกรรมการศึกษาของโรงเรียน

ผลที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงานตามกิจกรรมดังกล่าว คือ นักเรียนเรียนอย่างมีความสุข เห็นคุณค่า และมีเจตคติที่ดีต่อศิลปะ วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี และภูมิปัญญาท้องถิ่น ความรู้ที่ได้รับสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ ชุมชนและโรงเรียนมีความสัมพันธ์กันมากยิ่งขึ้นและในส่วนของชุมชนเองก็มีความสามัคคีกันมากขึ้นด้วย

3. ผู้รู้ในท้องถิ่นทั้งหมด (ร้อยละ 100) เห็นด้วยที่หลักสูตรเปิดโอกาสให้ได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรและจัดการเรียนการสอน และนอกจากจะสอนให้นักเรียนมีความรู้ประสบการณ์ในเนื้อหาวิชาที่เรียนแล้ว ยังได้เน้นให้นักเรียนเห็นคุณค่าของผู้รู้และองค์ความรู้ที่มีในท้องถิ่น โดยร้อยละ 24 เน้นในเรื่องการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมที่ดั้งเดิมของท้องถิ่น ร้อยละ 20 เน้นให้เห็นคุณค่าของสิ่งที่มีอยู่ในท้องถิ่นและนำมาทำให้เกิดประโยชน์และประกอบอาชีพสำหรับปัญหาที่เกิดขึ้น ร้อยละ 10 ให้ข้อมูลว่า วัสดุ อุปกรณ์การสอนมีไม่เพียงพอ เวลาในการทำกิจกรรมไม่ต่อเนื่อง และระเบียบราชการไม่เอื้อให้โรงเรียนทำงานร่วมกับชุมชน

4. ความคิดเห็นของนักเรียนในการเรียนกับผู้รู้ในท้องถิ่น สรุปได้ดังนี้

4.1 การไปฝึกงานที่บ้านหรือสถานประกอบการกับผู้รู้ในท้องถิ่น นักเรียนระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา เห็นด้วยมากสอดคล้องกับ 4 ข้อ คือ ทำให้เกิดความกระตือรือร้น ต้องรับผิดชอบ ภูมิใจ ความรู้และประสบการณ์ที่ได้รับสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้

4.2 การเข้าร่วมกิจกรรมที่สอนโดยผู้รู้ในท้องถิ่น นักเรียนระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา เห็นด้วยมากสอดคล้องกับ 2 ข้อ คือ ภูมิใจ ความรู้และประสบการณ์ที่ได้รับสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้

4.3 การไปสำรวจข้อมูลจากแหล่งความรู้ในชุมชน นักเรียนระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา เห็นด้วยมากสอดคล้องกับ 3 ข้อ คือ ต้องรับผิดชอบ ภูมิใจ ความรู้และประสบการณ์ที่ได้รับสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้

4.4 การไปศึกษาค้นคว้าหรือเรียนรู้จากพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นหรืออุทยานการศึกษา นักเรียนระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา เห็นด้วยมากที่สุดคล้อยกัน 2 ข้อ คือ ภูมิใจ ความรู้และประสบการณ์ที่ได้รับสามารถนำไปใช้ชีวิตประจำวันได้

ทรงพล อุซิตกุล (2551) การเพิ่มศักยภาพในการพัฒนารูปแบบการผลิตสินค้าของที่ระลึกเพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างยั่งยืนในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ การพัฒนาคนในชุมชนให้เกิดความห่วงแหน ภูมิปัญญา ประเพณี วัฒนธรรมของท้องถิ่นไว้ จำเป็นจะต้องให้วัด โรงเรียนเป็นผู้นำในการสืบทอด ให้ยังคงมีอยู่กับเยาวชนของแต่ละท้องถิ่น ให้มีความรักห่วงแหนในจิตวิญญาณของเยาวชนตลอดไป

ดังนั้นควรมีผู้เข้ามาศึกษาวิจัยหาข้อมูลพื้นฐานทางด้านภูมิปัญญา ประเพณีวัฒนธรรมของท้องถิ่นอย่างจริงจัง เพราะนี่คือฐานข้อมูลที่จะเป็นธุรกิจการท่องเที่ยวในอนาคตของแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศในภาคตะวันออกเฉียงเหนืออย่างยั่งยืน

วาสนา แก้วหล้า (2553) ภูมิปัญญาท้องถิ่นในระบบแพทย์พื้นบ้านต่อการชะลอการป่วยด้วยโรคเบาหวานของกลุ่มชาติพันธุ์มอญเขมร : กรณีศึกษาในจังหวัดศรีสะเกษและจังหวัดสุรินทร์ เพื่อค้นหาภูมิปัญญาด้านการรักษาผู้ป่วยเบาหวานแบบพื้นบ้านของบทบาทสำนักสงฆ์ในพื้นที่อีสานใต้ที่มีกลุ่มชาติพันธุ์มอญเขมร และเพื่ออธิบายบทบาททางนิเวศวิทยาเชิงสังคมของพระสงฆ์ในการดูแลสุขภาพด้วยองค์ความรู้ในระบบการแพทย์พื้นบ้านกลุ่มชาติพันธุ์ของสายตระกูลมอญเขมรด้วยกรอบแนวคิดการตีความทางวัฒนธรรมของเกียร์ซ (1973) และกรอบแนวคิดวิธีการทางชาติพันธุ์วรรณาที่เกี่ยวกับการรักษาพยาบาลแบบดั้งเดิมที่มีต่อผู้ป่วยเบาหวาน ในบริเวณพื้นที่ของสองจังหวัด ทำการเก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก การสนทนากลุ่มย่อย และการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นอย่างมีส่วนร่วม

ผลการศึกษาพบว่า บทบาทพระสงฆ์ที่ชาวบ้านศรัทธายังมีความเชื่อในการดูแลสุขภาพตามแนวทางการรักษาแบบพึ่งพาภูมิปัญญาพืชสมุนไพร มีมิติในการอธิบายเพื่อทำความเข้าใจกับธรรมชาติและมีการรักษาที่ผู้ป่วยได้ทำความเข้าใจได้อย่างกลมกลืนเป็นสาระเดียวกัน มีกรรมวิธีการรักษาแบบพื้นบ้านผสมผสานไปกับหลักการอธิบายองค์ความรู้หรือญาณวิทยาแบบองค์รวมที่ได้สืบทอดมาของภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งตรงข้ามกับรูปแบบการรักษาเชิงวิทยาศาสตร์การแพทย์สมัยใหม่ที่มีระบบรากฐานทางความคิดแบบศาสตร์แห่งการลดส่วน

จิรวรรณ เตียรต์สุวรรณ. 2553 การวิจัยเรื่อง โครงการชุมชนต้นแบบผลิตเอทานอลด้วยพลังงานแสงอาทิตย์ กล่าวว่า โครงการชุมชนต้นแบบผลิตเอทานอลด้วยพลังงานแสงอาทิตย์ จะสำเร็จไม่ได้ หากไม่ได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ พบว่าขณะนี้ชาวบ้านบางคนได้กลายเป็นวิทยากรอธิบายขั้นตอนการผลิตได้อย่างน่าสนใจ ซึ่งน่าจะเป็นประโยชน์ในการขยายผลสู่ชุมชนอื่น ๆ ในอนาคต สำหรับผลพลอยได้จากการผลิตเอทานอลของชุมชนแห่งนี้ นอกจากนำกากเหลือใช้จากการผลิตไปทำปุ๋ยสำหรับข้าวโพดและพืชที่เหมาะสมแล้ว ชาวบ้านยังคิดค้นนำเอทานอลไปทำผลิตภัณฑ์เป็นเจล ล้างมือ และเจลเช็ดแอลกอฮอล์ด้วย ซึ่งเป็นผลิตภัณฑ์ที่ไม่มีมลภาวะและใช้วัสดุในท้องถิ่น

ปัจจุบัน ชาวบ้านชุมชนบ้านวังศิลา ได้รวมตัวกันเพื่อดูแลและจัดการโรงงานต้นแบบ โดยตั้งเป้าหมายให้โรงงานต้นแบบนี้เป็นศูนย์กลางการเรียนรู้และฝึกอบรมชาวบ้านในชุมชนอื่น ขณะเดียวกันก็หวังให้เป็นศูนย์จำหน่ายสินค้าจากชุมชนและผลิตภัณฑ์ที่ผลิตได้จากโรงงานต้นแบบนี้ ซึ่งนายกฤษฎธวัช นพนาธิพงษ์ รองเลขาธิการคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ กล่าวว่า ชุมชนบ้านวังศิลา นับเป็นชุมชนต้นแบบผลิตเอทานอลด้วยพลังงานแสงอาทิตย์ ที่ปลอดสารพิษอย่างแท้จริง ทั้งนี้ วช.เตรียมบูรณาการโครงการต่าง ๆ ที่วช.สนับสนุนในหลายพื้นที่ให้เป็นหนึ่งเดียว เช่น การนำต้นแบบการมีส่วนร่วมที่จังหวัดเชียงราย บูรณาการ

กับงานวิจัยที่เหมาะสมกับพื้นที่นั้น ๆ เพื่อให้สามารถรักษารูปแบบการพึ่งพาตนเองอย่างพอเพียงและยั่งยืนตลอดไป

จากคำพูดของ นายศุภชัย โพธิ์สุวรรณ ประธานชุมชนผู้ผลิตชาคุณภาพปลอดภัยจังหวัดเชียงราย เจ้าของโครงการวิจัย “การดำเนินงานสร้างชุมชนต้นแบบ ในการพัฒนาเศรษฐกิจสังคมฐานความรู้จังหวัดเชียงรายดังกล่าว เป็นการยืนยันความสำเร็จในการลดใช้สารเคมี และลดต้นทุนการผลิตพืชผลทางการเกษตร ในจังหวัดเชียงรายของชุมชนต่าง ๆ ทั้งผู้ผลิตชาวิสาหกิจชุมชน ส้มเขียวหวาน กาแฟดอยช้าง ตับลาวี อำเภอมะสอย ผู้ผลิตส้มโอ อำเภอเวียงแก่น และผู้ผลิตสับปะรด ตำบลนางแล โดยนายศุภชัยฯ บอกว่า สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ หรือ วช. ให้เป็นชุมชนต้นแบบเรื่องเศรษฐกิจสังคมฐานความรู้ในปีที่ผ่านมา จนกลายเป็นแหล่งศึกษาดูงานจากชุมชนในจังหวัดอื่น ๆ

จากการศึกษางานวิจัยดังกล่าวข้างต้น สรุปได้ว่าชุมชนต้นแบบ โรงงานต้นแบบนี้เป็นศูนย์กลางการเรียนรู้และฝึกอบรมชาวบ้านในชุมชนอื่น การดำเนินงานสร้างชุมชนต้นแบบ ในการพัฒนาเศรษฐกิจสังคมฐานความรู้ บูรณาการกับงานวิจัยที่เหมาะสมกับพื้นที่นั้น ๆ เพื่อให้สามารถรักษารูปแบบการพึ่งพาตนเองอย่างพอเพียงและยั่งยืนตลอดไปซึ่งน่าจะเป็นประโยชน์ในการขยายผลสู่ชุมชนอื่น ๆ ในอนาคต มีความสัมพันธ์ต่อการการนำต้นแบบการมีส่วนร่วม การศึกษา ศิลปะ วัฒนธรรม ภูมิปัญญา ท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างยั่งยืน การบูรณาการกับงานวิจัยที่เหมาะสมกับพื้นที่นั้น ๆ เพื่อให้สามารถรักษารูปแบบการพึ่งพาตนเองอย่างพอเพียงและยั่งยืนตลอดไป

ประทีป บุญแจ้ง. 2554 การวิจัยเรื่อง การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นในการบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ บ้านเกาะปากจั่น ตำบลปากจั่น อำเภอนครหลวง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา กล่าวว่า

1. กระบวนการในการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวในบ้านเกาะปากจั่น ควรใช้วิธีการประชาคมชาวบ้านในโอกาสต่างๆ ใช้การศึกษาดูงานและการจัดอบรมให้ความรู้ในส่วนที่ชาวบ้านต้องการเพื่อสร้างมาตรฐานด้านคุณภาพการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

2. ได้ค้นพบองค์ความรู้ ภูมิปัญญา ศิลปวัฒนธรรม ประเพณีที่เป็นอัตลักษณ์ของท้องถิ่นและควรได้รับการฟื้นฟู อนุรักษ์ เพื่อนำมาเป็นปัจจัยในการวางแผนจัดการท่องเที่ยวได้เป็นอย่างดี

3. การทำโครงการฝึกอบรมให้ความรู้แก่ชาวบ้านในเรื่องที่ชาวบ้านมีความสนใจและมีความจำเป็นต่อวิถีชีวิต จะช่วยทำให้เกิดการตื่นตัวในการรับรู้สิ่งใหม่ๆ และนำไปใช้สร้างมาตรฐานด้านคุณภาพชีวิตได้

4. การร่วมมือกับหน่วยงานทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และองค์การบริหารส่วนท้องถิ่น จะช่วยทำให้การดำเนินงานต่างๆ เป็นไปอย่างรวดเร็ว

5. ได้พบจะแข็งของชุมชนคือ การยึดมั่นในความเชื่อทางศาสนา มีความสามัคคี เคร่งครัดในวัฒนธรรมประเพณี มีความเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ การเคารพศรัทธาต่อผู้ปฏิบัติตนเป็นคนดีของพระหรือผู้อาวุโสในชุมชน จุดอ่อนคือ มีการเรียนรู้โดยขาดกระบวนการวิเคราะห์ ชาวบ้านต้องตกเป็นเหยื่อของบุคคลภายนอกในการปรับตัวทางด้านเศรษฐกิจ ขาดการประสานสัมพันธ์ที่ดีระหว่างผู้นำท้องถิ่น